

SOCIOLOGIA DEL MARE

Иван Евтимов

Във варненската ни махала имаше малка бакалница, тънеща в полумрак и изпълнена с ухания, раждани от смесването на миризмите на кафето, подправките, сиренето и маслините. Над вратата висеше надписа “Бакалница на бай Диаманди”, а вътре продаваше самият бай Диаманди, вечно сънлив и муден, сякаш упоен от изпаренията на стоките. До тезгяха отрупан с буркани с различна големина и пълни с желани сладки лакомства, зад гърба на бай Диаманди, най-разточително, една част от стената беше заета от огромен плакат. В хубаво време слънчев лъч пробиваше през опушените стъкла на прозорците и успяваше да освети плаката, сякаш го прожетираха някъде отвън. На предния план и в долния ляв ъгъл на плаката се виждаха руините на античен храм. Една дорийска колона лежеше пречупена сред други каменни отломки, а зад храма веднага започваше едно невероятно синьо море. Върху синевата с големи букви беше написано “Sociologia del mare”, а до храма пишеше още нещо с по-малки букви, които не можех да разчета.

Когато бабите ми ме пращаха, за да купя някоя дреболия от бакалницата, аз се вирах като хипнотизиран в плаката и мечтаех да пътешествам и да открия това невъзможно синьо море.

Навярно съм предчувствал, напълно несъзнателно, разбира се, че в плаката е закодирана моята карма. Разбирах значението на “...del mare”, но думата социология не ми говореше нищо.

Минаха години. Бакалницата на бай Диаманди заедно със загадъчния плакат отдавна не съществуваше. Бяха я съборили, за да издигнат на нейно място огромен жилищен блок. Завърших “Морско училище” и тръгнах да пътувам с корабите и да търся невъзможното синьо море. Не го намерих, но сигурно още щях да го търся, ако едно злополука не ме принуди да слеза от корабите с изпотрошени кости. Наложих си да си търся друга професия. Завърших социология и днес я преподавам в Нов български университет.

Бях забравил за плаката до деня, в който ми хрумна да запиша някои от моряшките ми истории, с които досаждам на приятелите си и така да се спася от тях. В процеса на писането реших, че мога да оформя писанията си като книга и да я

предложа на наивните читатели. И веднага разбрах, че книгата си има заглавие и то е "Sociologia del mare" и друго не може да бъде.

Колегите ми социолози веднага ще ме разкритикуват, че в книгата няма и грам социология, но няма да ме трогнат, защото книгата ми не е предназначена за мъдрите учени, а за хората, които възприемат четенето като пътешествие към невъзможни морета или поне като забавление.

МОРЯШКИЯТ ЕТНОС

Моряците, разбира се, не са етнос, но като група притежават много черти, които ги приближават до етноса.

Първо, те обитават една уникална територия - морето и второ, говорят на свой език, който е напълно неразбираем за човек от сушата.

Културата на този „етнос“, уви, остава непроучена. А той е създал устни шедеври, описващи всички по-значими области на моряшкия живот - отношението към морето и кораба, живота на моряшкото общество, противоречията в него, отношението към другите светове, страни и народи.

Морето диктува много от ритъма и особеностите на моряшкия живот, поради което животът на моряците рязко се отличава от живота на всички останали човешки групи.

Но, колкото и парадоксално да звучи, морето влияе върху моряшкия живот опосредствено. Моряците през по-голямата част от живота си дори не го забелязват. Не съм чул моряк да се захласва по красотите на морските гледки, (с изключение на приятеля ми Петьо) а изобщо за морето рядко се говори. Влиянието на морето е дълбоко и подмолно. То действа мощно, но скрито, атакувайки подсъзнателния свят на човека.

Моряците обитават непосредствено кораба и той е много повече обект на почитание, любов и омраза, отколкото морето. Корабът е една изцяло изкуствена среда, създадена целево от човека, но тази подробност, въпреки че има голямо значение за живота на него, напълно се забравя. Корабът се възприема като чисто природен, естествен феномен. За моряците той притежава качества и недостатъци, които са му присъщи като качествата и недостатъците на живите същества. Отношението към него е антропоморфно.

Английските моряци наричат кораба „she“, корабът е „тя“, от женски род и се обича и мрази като жена. Тя може да бъде капризна, лоша, своенравна, може да бъде

невярна, но може да бъде добра и любяща като майка, послушна и всеотдайна като влюбена девойка.

Българските моряци нямат толкова антропоморфно отношение към кораба. Те дори не го псуват, защото това се смята за лоша поличба. Корабът може да си отмъсти, да ти го върне, ако го псуваш. За българския моряк, корабът е „то“, в среден род и се възприема като домашно животно. Тук селската природа на българина отново е оказала своето влияние. Корабът е „дървото“ или „желязото“, в зависимост от какво е направен, но във всички случаи е одушевен предмет. „То“ също може да бъде добро или своенравно, капризно или послушно. „То“ има характера на домашния вол. За да ти служи трябва да се отнасяш добре с него и да познаваш добре нрава му. Не трябва да го сърдиш, да го нагрубяваш излишно, защото може да побеснее и да стане отмъстителен.

Моряците могат с часове да говорят за характера на различните кораби, така както селяните ни с часове обсъждат характера на своите животни.

* * *

Не ми е известно у нас моряшката култура да е изследвана системно. Нашите фолклористи са записали народни предания, митове и легенди, но са отминали моряшките легенди, митове и предания, тъй като моряшкият свят е останал неразбираем за тях

Нещо повече, докато селският живот изглежда пряко свързан с разбирането за народността, докато в творчеството на селото се търсят най-ярките образци на българската народностна култура, докато съществува убеждението, че в това творчество се съдържа уникалността и спецификата на българския дух, моряшкият живот се възприема като обидно космополитичен. Този живот изглежда като пълно отрицание на отседнапостта. Морският и селският се разглеждат като взаимноотричащи се начини на живот, като взаимно отричащи се ценности.

Може би тук се крие причината, културата на моряците да се възприема като космополитен продукт, който не допринася за разбирането на българската душевност. Моряшките истории отдавна са заклеямени от стереотипното мислене като опашати лъжи, които нямат никаква стойност извън вица.

В действителност, поне за българското морячество, моряшкият живот е една превърната форма на селския живот. Морякът също както селянинът е откъснат от модерния, урбанистичен свят и живее в близост и хармония с природата. Той също се чувства отчужден от града, не го разбира и се страхува от него. Морякът също живее в ограничено общество, където всички се познават до болка. Корабът е неговото село и

той много повече е погълнат от живота на кораба, отколкото от всичко онова, което става в големия свят.

Показателно е как с времето моряците губят интерес към теми и сфери, които обикновено са важни за градския човек. Младите моряци, следвайки моделите на интереси, характеризиращи градското общество, се вълнуват активно от спорт, най-вече от футбол и от политика. Но след половин година в морето тези интереси избледняват, атрофират и с времето при някои дори изчезват напълно. Дори днес, когато сателитната телевизия премахва изолираността на разстоянията и разнася новините мигновено по целия свят, морякът истински се интересува само от своя малък, затворен корабен свят.

По-възрастните моряци до такава степен се отчуждават от урбанистичния живот, че престават да слизат на сушата, дори когато корабът им се върне в родното пристанище за месец и повече. Бил съм свидетел как такива моряци след като са прекарвали един или два дни сред семейството си и са му оставили припечеленото, с облекчение се завръщат на кораба, което за тях е връщане към нормалния им начин на живот. Те вече трудно понасят станалия им напълно непривичен живот на брега.

Както селският човек, за да преодолее ограничеността на битието си, се обръща към фантазията и създава митове и легенди, които често имат космически размах, така и морякът преодолява ограничеността на корабния живот със съчиняване на фантастични истории. Основният сюжет в тези истории е някакво невероятно приключение на героя (обикновено самият разказвач) в чужд град и чужда страна. Чрез подобни сюжети морякът преодолява страха си от чуждото, опитомява чуждите страни и народи и се себедоказва, макар и в сферата на фантазното.

Незнаенето на езиците, често помага за непълното познание на чуждите страни и насърчава фантазията. Белите петна на непознатото бързо се допълват с невероятни измислици.

Аз също бях между нещастниците, които разчитаха на фантазията си, вместо на знанието на езици. Но в това, което ще ви разкажа по-долу няма и грам фантазия и нито капка измислица. Опитвах се да предам нещата такива, каквито са се случили.

ВРЕДАТА ОТ ИЗУЧАВАНЕТО НА ЧУЖДИ ЕЗИЦИ ИЛИ ЕСЕ СРЕЩУ СЕМИОТИКАТА, ЛИНГВИСТИКАТА, ГРАМАТИКАТА И ВСИЧКИ ТРАДИЦИОННИ И МОДЕРНИ СИСТЕМИ ЗА ИЗУЧАВАНЕ НА ЧУЖДИ ЕЗИЦИ

Още преди да тръгна на училище, родителите ми ме предадоха в ръцете на едно лице с неопределена възраст и пол, към което трябваше да се обръщам с думичката

"Miss" и от което следваше, че трябва да ме учи на английски. Достатъчни ми бяха два урока за да подозра грандиозна конспирация на садисти, в която по някакъв начин бяха въввлечени и моите родители. Бях изпълнен с подозрение, че съществува някакъв друг език освен българския и не исках да приема, че масата може да се казва едновременно и "table".

След третият урок подозрението ми премина в пълна увереност. Напълно се убедих, че английският не съществува, поне като език, на който е възможно да говорят нормални хора. Предположих, че е изкуствено създадена изтънчена система за мъчения, съставена от странна азбука и неестествени словосъчетания, чрез която невръстните създания като мен трябваше да бъдат изскубнати от игрите и приучени на дисциплина.

Тъй като ми даваха парите, с които трябваше да плащам уроците на въпросната мис, аз бързо съобразих, че мога и да не посещавам часовете за изтезания, а с парите да водя приятелите си на кино. От филмите можеха да се научат къде по-интересни неща. Вместо да повтарям като малоумен "The cat is under the bed", изживявах всички вълнения, които пиратите от "Острова на съкровищата" можеха да поднесат на едно жадно за приключения момче.

Приключението не закъсня, тъй като измамата ми скоро беше разкрита и аз с болка и облекчение изтърпях боя, с който се сложи край на моето езиково обучение.

В училище се оказа, че трябва да уча руски и френски, но уроците по езици, споделени с още тридесетина калпазани, които колективно отказваха да станат роби на неправилните глаголи и на падежите, бяха истинско удоволствие в сравнение с трите часа индивидуална инквизиция на мис, за които винаги си спомнях с нестихващ ужас.

Съвсем интуитивно, преди още да бях чел Сосюр или Пирс, бях почувствал, че езиковото обучение се опитва да ме вмъкне в затвора на езика. Усещах, че тези странни завъртулки и звуци не водят към реалността, а към безкраен лабиринт от концепции, от който няма излизане. С българския не беше така. Той беше нещо естествено, самите неща или поне нещо напълно неотделимо от тях. Езиците, които ни натрапваха в час лежаха разчленени и мъртви. Изкуствени конструкции с парчета от смисъл, но никога свързани в едно цяло. Дивашкото зубрене на колони от думи и непонятните изисквания на граматиката, с единственото обяснение, че така е правилно, пред което въпроса "защо" увисваше винаги без отговор, сковаваха с усмирителна риза природната ни любознателност.

Постоянно набиваната ни мъдрост, че един език повече е един свят повече, вместо да ме вдъхновяваше, ме плашеше. Не можех да приема за привлекателни светове, заселени с несвършени глаголи и прилагателни и с мъдрости от рода на "Това сервитьор ли е? Не, това не е сервитьор, това е свещеник."

Мислех, че историята с мис е останала в миналото, когато в града ни се завърна една моя леля - учителка по френски - и настанявайки се да живее у нас, реши да се отблагодари на родителите ми, като ме направи французин. Върнаха се часовете на индивидуални мъчения. За щастие лелята се оказа разбран човек и след като положи неимоверни усилия да разбие моята тъпота и упорито безразличие към френските неправилни глаголи, примирено ме остави в ръцете на съдбата ми.

От всички тези занимания, запомних и още я помня само една дума на френски "Le fenetre". Представях си прозорците вечер като светещи фенери, с които хората някога са се търсили в тъмното. Щом са се намирали, те са зазиждали фенерите си и са заживявали заедно, а неподвижните им зазидани фенери започват да сигнализируют на другите зазидани и неподвижни светлини, че всичко е наред - ние сме отсреща и живеем като вас в сигурност и уют, няма нужда да се лутаме повече в тъмното.

Тази асоциация се оказа спомен от бъдещето, защото много години след провала ми по изучаването на френския, пътувайки покрай бреговете на различни морета, тя се върна при мен.

Захвърлените сред пустошта на морето, наблюдавахме изпълнени с тъга, копнеж и самосъжаление, съзвездията от светлини на брега, сочещи за поредното селище, за поредната непозната нам отседнала форма на живот. Измръзнали, недоспали, непрекъснато люлени и въртени от мощните тласъци на вълните, самотни скиталци, прокудени извън обществото, ние се взирахме в далечните проблясъци. Чувствахме се като одисеевци, привързани към мачтите с въжетата на доброволното ни изгнаничество, но същевременно чувайки примамливите песнопения на земните радости. Представяхме си топлината в защитените от ветровете домове, представяхме си техните обитатели, отдадени на простите радости на семейния живот, спокойни чрез взаимната подкрепа, които си даряват, щастливи с чувството за непоклатимостта на тяхното жилище, отдадени на лениви ласки сред сухи чаршафи, неподозиращи за орисията на моряците, прокълнати да живеят сред мокрота и мирис на морска сол, сред несигурност и самота.

Завладени от копнеж към недостъпното, ние го идеализирахме. И през ум не ни минаваше, че зад тези мирни светлини могат да бушуват изпепеляващи страсти, да се

разгаря взаимна омраза, съперничество и завист, да се вихрят скандали, изневери, предателства, кражби и убийства.

Наблюдавайки далечните мирни светлини, свидетели за земен живот, си спомнях френската думичка "le fenetre" и отново си представях прозорците като фенери или по-точно като фарове, сочещи ни фарватера към мечтаното земно щастие.

С френския не ми провървя, но още по-жесток беше повторният ми сблъсък с английския.

Вече в Морско училище се налагаше да уча английски език. Бяха годините на кубинската криза, когато противопоставянето между Съветския съюз и САЩ достигна своята върхна точка. Правеше се всичко възможно да ни възпитават в люта омраза към коварния, подъл и жадуващ за кръвта ни американски империализъм.

Отричаше се и се подлагаше на унищожително обругаване всичко, което имаше някаква връзка с Америка в това число наука, литература, изкуство и език.

Английският беше езикът на нашите врагове и трябваше да бъде отречен, но за съжаление той най-нахално се беше настанил в международното корабоплаване. В близките години, според законите на историческия материализъм, които чертаеха победата на социализма и на руския език над целия свят, неблагозвучният английски щеше да бъде премахнат. Но дотогава трябваше да се съобразяваме с реалностите. Идеолозите се бяха изправили пред сериозен проблем - как да се учи английски и същевременно да не се учи. Но те се бяха справили, изобретявайки една нова система, която се състоеше в това, че трябваше да запаметяваме основните корабни команди, знаейки техния смисъл, но без да разбираме отделните думи в изреченията, а още по-малко да знаем как те се пишат. (Всеки, който се е опитвал да учи английски, веднага ще усети колко прогресивна е била тази система, която ни е спасявала от основният дефект на този език - изговарянето да няма нищо общо с писането). Часовете по английски наподобяваха ученето на корана и ние нещастните бъдещи капитани повтаряхме да пълно затъпяване неразбираеми за нас звукосъчетания. Също толкова нещастната учителка, която трябваше да ни предава по новия метод, редовно стигаше до дълбоко отчаяние, тъй като произнасяни от нас, английските команди, ставаха неузнаваеми, въпреки старанието ни да налучкаме мелодията на фразите.

* * *

Не научих чужд език, но имах възможност да участвам в създаването на нов. В едно от пътуванията си попаднах на кораб със смесен екипаж. Беше период, когато българските кадри недостигаха и бяха наети руски навигатори и механици.

На кораба, на който се озовах, руснаци бяха капитана, старшият помощник и двамата механици. Отначало фаталната близост, както и множеството неподозирани различия между руския и български езици, създадоха същата атмосфера на тотално объркване, породиха същата поредица от комични недоразумения и за съжаление, същите трагични грешки, съпътстващи създаването на различните езици от Бога след рухването на Вавилонската кула.

За разлика от пълната разруха, последвала лингвистичните експерименти на божеството, ние постепенно се измъкнахме от хаоса на неразбирането, постигайки един неочакван синтез между двата езика.

Появи се един нов богат и благозвучен език, кръстен на името на кораба - алиотски. Само на един единствен кораб - миниатюрно островче с дължина от 150 метра и около 40 метра ширина, заселено с шепа талантиливи представители на две братски нации - се създаде нещо, което по определение е единствено по силите на Господа. За съжаление новият език се роди, разви, процъфтя и загина на тази оскъдна територия. Спонтанното езиково творение си остана единствено говоримо, тъй като интернационалното братство не се оказа достатъчно, за да се създаде и писменост.

Изграждането на новия език беше съпътствано от най-невероятни мутации. Чрез тях бяха разклатени уж абсолютните устои на двата езика и стана възможен следващият синтез.

Първата грандиозна мутация беше осъществена от капитан Рачински, който в амбицията си да усвои българския, изчете всички книги, които намери да се търкалят из кабините на кораба с помощта на един дебел и орфан руско-български речник, който бях открил в библиотеката на лелята ми – учителка по френски и който откраднах без угризения и подарих със скрито злорадство на началника си. Надявах се капитанът да се откае пред дебелината на речника и неизбродимостта на стотиците хиляди думи в него. В речника наистина имаше твърде много от тях. Бегло преглеждайки го, аз се уверих, че творението беше плод на нечовешки същества, изровили неизвестно от къде, наред с нормалните български думи, които знаех и още хиляди непознати за мен, след което бяха успели да намерят и руските им аналози. Откритието ме изпълни с отчаяние, тъй като за първи път осъзнах с пределно жестока яснота, своята интелектуална непълноценност.

Надявах се същите чувства на малоценност и отчаяние да обхванат и капитана, без да подозирам за неговата твърда решимост да се справи с езиковото предизвикателство. Само за няколко месеца, белязани от безсънни нощи, капитанът прехвърли всички думи от речника в главата си и започна да говори, както той беше дълбоко убеден, на български. В някаква степен, грешката беше моя, защото подарявайки му речника, не му подарих българско-руска граматика на каквато просто не попаднах. Капитанът беше усвоил българските думи, но в пълно неведение за граматическите правила, които ги управляваха. Не разполагайки с други възможности той просто си служеше с естествено вградената му руската граматика. Въпреки че използваше само български думи Рачински прилежно прилагаше към тях падежите, неправилните глаголи и забърканите времена от руския език.

Дълго време ние не разбрахме, че е проговорил на български. Давахме го за пример на другите руснаци, за това колко разбираемо говори на руски. Накрая той самият ни разкри истината.

Преди едно от поредните ни заминавания, в Бургас от Москва пристигна Татяна – жената на капитана, за да направи един рейс с него. Ние стояхме на рейд, когато тя се качи на кораба заедно с контролата. Прегърнаха се и се разцелуваха, както си е редът и оживено и възбудено, както става при срещата на близки хора, започнаха да си говорят за обикновени неща, но в момента твърде значителни, защото изразяваха радостта от срещата. Но още след първите изречения на капитана Татяна млъкна, загледа учудено мъжа си и после го попита:

- Чего ти болтаеш? Я ничего не панимаю.
- Пфу,пфу – казал капитан – я на сваю жену загаварил по болгарски.

Едва в този момент ние прозряхме, че разбираемия руски на нашия капитан се оказва напълно неразбираем за жена му български.

Противоположната мутация беше осъществена от старши помощника Карамышкин. Той усвои стотина български думи, но ги говореше със свършено българско произношение.

Правеше кратки, сигнални изречения като вместо многото български глаголи използваше една думичка, която доколкото знам е турцизъм и навярно не е и глагол – “ептен”. Той така се беше влюбил в нея и така виртуозно я използваше, че успяваше да вложи в думичката всички смисли, които искаше да предаде. Например, когато идваше да ме събуди за вахта, той не казваше:”Да ти оставя ли лампата да свети?”, а “Да ти лампата, ептен?” И го разбирах напълно.

Думичката “ептен” не беше случайно заседнала така дълбоко в речника на Карамышкин. Дълго преди да се отзове на български кораб като цивилно лице, той беше служил във военния флот и с прилежание и лудост достигнал до капитан първи ранг и командир на подводна лодка. Но в средата на четирдесетте му години военната му кариера неочаквано свършила.

Малко преди това при едно от братските гостувания на един наш военен кораб в Севастопол, отбелязано с грандиозен запой след официалната част, Карамышкин упорито изнудвал своя български гост да пие водка на екс, постоянно вдигайки тостове, на които другият не можел да откаже, от рода на “За вечной дружбе между КПСС и БКП!!”, “За товарища Брежнев!”, “За товарища Живков!” “За непобедимий социалистически флот” и т.н. На петият тост нашият офицер не издържал и с риск да бъде обвинен за враг на социализма, казал “ептен”, след което демонстративно излял чашата си на пода.

- Что тъй казал? – ревял обиденият Карамышкин, но достатъчно глътналият български капитан първи ранг с пиянско упорство клател глава и все по-твърдо повтарял “ептен!”.

На сутринта двамата взаимно се извинили и нашият офицер подробно разяснил значението на думата “ептен”. Разделили се с целувки, прегръдки и махмурлук и повече не се видели. Карамышкин скоро забравил чуждата дума, но не след дълго тя странно и внезапно изплувала от подсъзнанието му и в един миг определила понататъшната му съдба.

След един шест месечен рейс, който основно се състоял в това, че подводницата на Карамышкин лежала “на подслушване” край бреговете на една вражеска държава, завърналият се в родината екипаж го ударил на перманентно пиянство. В една мразовита нощ пияният Карамышкин си тръгнал от поредното гостуване облечен в парадната си униформа, но с разкопчан шинел и килната фуражка и разбира се с песен на уста. Бродейки по улиците на Севастопол с напразната надежда да поизтрее малко, съвестният капитан първи ранг решил да посети в полунощ подопечната му лодка и се отправил към военните кейове. И тук злата съдба се намесила, както винаги нелогично и непредвидимо. Изведнъж покрай Карамышкин изскърцали спирачките на кола и пред него заковала “чайката” на командващия черноморския флот. От колата изскочил самият командващ и се нахвърлил с най-обидни епитети върху стъписания веселяк. Командващият говорил за честа и морала на съветския офицер, за гнусното и недопустимо състояние, до което се е довел капитана и искал незабавно обяснение. Но

от цялата пламенна реч на командващия Карамышкин уловил единствено многократно повтореното “бляд” Не устоял на обидата. Доближил се до командващия, с едната си ръка хванал за козирката разкошната, украсена със златните адмиралски лаврови клони фуражка, с другата, я хванал отзад, където тя се крепяла на адмиралското теме и дръпнал така силно, че фуражката се нахлузила чак до брадата на командващия. После най-неочаквано и за самия себе си казал с твърдо българско произношение “ептен”, обърнал се кръгом и закричал обратно по улицата. Не стигнал далеч, тъй като охраната на адмирала бързо го арестувала

Разжалвали капитана и го изхвърлили завинаги от военния флот. След няколко години на разкаяние и случайни и ниско платени работи, прибрали способния навигатор в търговския флот, докато накрая беше попаднал на кораба ни със смесен екипаж, твърдейки че говори малко български.

Така по напълно фантастичен начин, в глупавата думичка “ептен” се беше оказала закодирана съдбата на Карамышкин. Той разказваше историята си, казваше:”Всяко зло за харашо!” и добавяше за финал:”Ептен от ептен!”.

Езикът, който създадохме представляваше синтез от български и руски думи, от български и руски граматични правила и от нови правила, родени от нуждите на новото слово. Отначало грапав, с времето езикът се изглади и улегна и беше истинско удоволствие да общуваме с него. Най-приятното се криеше в това, че при създаването му никой не беше положил целенасочени, волеви усилия. Новият език се роди и разви спонтанно – плод на едно колективно и несъзнателно творчество.

По същото това време, сблъсквайки се с необходимостта освен на алиотски, който се говореше единствено от екипажа ни, да говоря с пилоти, с официални лица по пристанищата и с продавачи и сервитьори по градовете, разбрах колко лекомислено съм се отнесъл към усилията на мис да ме научи на английски.

Бях се сблъскал с неволята, но на кораба нямаше мис и аз, проклинайки своята недалновидност, се заех с помощта на един самоучител и на предаванията на Би Би Си, да наваксам загубеното през ученическите и студентските ми години.

Въпреки, че не достигнах висотите на английския, до които съм можел да се изкатеря с помощта на мис, малко по-малко започнах да се оправям в общо взето несложните разговори, които ми се налагаше да водя.

Но твърде скоро се уверих, че първоначалната ми спонтанно негативна нагласа към чуждите езици не е била лишена от основания.

ФЛАЖНАТА СИГНАЛИЗАЦИЯ

Повечето културолози и социолози са съгласни, че езикът е най-важният елемент от културната подсистема, тъй като благодарение на него ние ставаме съзнателни същества и другите, светът, а и нашето аз стават смислени за самите нас. “Човекът е животно окачено върху паяжина от значения.” – беше писал Вебер и е напълно прав. Езикът е тази паяжина от значения, която прави света смислен за нас. В повечето случаи знаците са само означаеми, които ни отвеждат към означаемото, но както показва Бодриар знакът може да съществува сам по себе си, да не е свързан с нищо извън него и да бъде пълен “симуларикум”.

Мъртвите езици са например само знаци, чиито значения са забравени. Само неколцина любители на екзотичното знание научават мъртвите езици и единствено за тях оживява забравения смисъл на знаците. По времето, по което учех в Морско училище като компенсация за това, че не изучавахме английския, здравата изучавахме езикът на флаговете. Този език е преживял разцвета си в епохата на ветроходните кораби и още преди да бъде открито радиото.

Тъй като моряците са една от най-консервативните групи, те упорито се стремят да го съхранят, въпреки че имайки на разположение радиото, те използват няколко фрази от него и то много рядко, роейки се с часове в каталога с флаговете преди да се ориентират кой флаг да вдигнат. В повечето случаи вдигат флага или комбинацията от флагове, които означат не това, което са искали да съобщят и се налага да се уточняват и извиняват за грешката по радиото.

За повечето навигатори, така наречения сигнален код е мъртъв език, но никой не смее да си признае тази грозна истина.

Като всичко, което се е създавало в средновековието и този език е невероятно усложнен и представлява един парадоксален синтез между езиците, основани на азбука и тези, основани на йероглифи. Флаговете съответстват на всяка буква от азбуката, но не на сегашната, а на азбуката на старобългарския – Аз, Буки, Веди – и т.н. Комбинирайки флаговете като букви, вие можете да правите каквито си пожелаете изречения. Дотук всичко изглежда нормално, ако нямаше няколко малки подробности. Първо, всеки флаг си има и самостоятелно значение, което няма нищо общо с буквата, която означава. Флаговете могат да се комбинират и според тези им самостоятелни значения. Поради тази причина, човек никога не знае точно какво му сигнализират. Например, можеш да вдигнеш ВИНО и това да означава просто вино, но може и да казваш: “Нуждая се от помощ. Променям курса си наляво. Не, но имам човек зад борда”.

Второ, един и същи флаг означава едно, когато си в открито море и съвсем друго, когато си в пристанище. Представете си какво може да се случи, ако сте разсеян и забравите да свалите някой флаг, влизайки в пристанището. Трето, един и същи флаг освен, че може да бъде и буква и самостоятелен израз от няколко изречения, може да означава и цифра. На всичко отгоре, никой не ви пречи да се наговорите с приятелите си и да си измислите свои значения на флаговете, така че да си общувате, казвайки помежду си едни неща, а другите да разбират съвсем друго. Такъв номер скроил адмирал Нелсон на врага си в битката при Трафалгар.

Освен комуникацията с флагове се налагаше да усвоим и флажната сигнализация, която е нещо далеч по-достъпно. Тя пак е език, при който различните пози на тялото и ръцете, с които държиш флаговете, означават различни букви от азбуката. При този вид общуване особено важно, както и при морзовата сигнализация, която също изучавахме, е да постигнеш скорост в предаването и приемането.

Всички тези форми на морско комуникиране показват, че езика е една изкуствена система, при която за символи или знаци може да бъде използвано практически всичко.

Имах интуитивно разбиране за изкуствеността на нашата цивилизация и особено за изкуствеността на най-могъщото ѝ сечиво, с което се произвеждат и манипулират човешките същества – езика. Той ни надарява с измамното чувство за величие, идващо от илюзията, че можем да осъзнаем, разберем и означим всичко. Това разбиране, което естествено отново дължим на езика, ме караше упорито да се съпротивлявам на опитите да ме натоварят с повече изкуственост, отколкото чувствах, че мога да понеса.

Преподавателят ни по сигнализация с кодове, обаче, имаше един неоспорим аргумент за значението на този език и постоянно го повтаряше в желанието си да ни мотивира да учим.

- При съвременната атомна война – казваше той – когато противникът хвърли атомна бомба сред ескадрата, всички радиовръзки ще се разстроят и тогава няма да имате друга възможност, освен да комуникирате с флагове.

Много ни харесваше оптимизмът на преподавателя, който твърдо вярваше, че след атомния взрив ще има кой да вдига и размахва флаговете. Ние обаче, не споделяхме оптимизма му и аргументът му за нас се превръщаше в контрааргумент. Имаше ли смисъл да изучаваме език, който ще ни потрябва тогава, когато вече няма да ни има?

Оптимизмът на преподавателя се споделяше от всички офицери, които твърдо вярваха, че ще оцелеем, поне докато спечелим битката. В името на оцеляването те ни подлагаха на изнурителни тренировки на учебния кораб, когато с противогази и защитни облекла трябваше да изпълняваме бойните си задължения.

Петьо поетът, с когото заедно попаднахме в Морско училище, се прочу не със стиховете си, а с една кратка фраза, която разкриваше идиотизма на офицерския оптимизъм. Петьо, който беше изключителен познавач на световната литература, същевременно беше абсолютно пълен невежа по отношение на математиката, физиката и химията и по отношение на всичко, свързано с техниката. Остава загадка как беше се справил с приемните изпити, но той престоя в училището до първата сесия и беше изключен за слаб успех.

Пратиха Петьо да служи като моряк на учебния кораб “Веслец”. Само след няколко дни от зачисляването му, на проверка пристигнал адмирала. Той се разходил пред строените моряци и се спрял пред Петьо. Петьо си беше пълничък, с кръгло румено лице, на което грееха честни, сини очи – пълно копие на храбрия войник Швейк. Прибрал гърдите и изпъчил шкембето Петьо излъчвал искрена готовност да служи, а усмивката му недвусмислено разкривала радостта му, че вижда адмирала. Адмиралът решил да провери дали този храбър и приветлив моряк знае какви действия да предприеме в случай на ядрено нападение.

- Другарю матрос – попитал адмиралът – какво ще направите ако падне атомна бомба в пристанището?

Петьо се изпънал и както се полага по устав отговорил високо, кратко и ясно:

- Лягам и умирам, другарю адмирал!

* * *

Необходимостта да назубря всички флагове с техните противоречиви значения, за да си взема изпита, уби в мен и последната искрица желание за навлизане в дебрите на лингвистиката. И до ден днешен думи като лингвистика, семиотика, семантика, граматика и чужд език, предизвикват ужас в душата ми.

За съжаление, цивилизацията така се е оплела в условности, така неимоверно е усложнила начина, по който можем да удовлетворим няколкото ни основни потребности, че езикът се е превърнал в патерицата, без която не бихме могли да оцелеем в човешкия свят.

Едно събитие скоро ни убеди, че нашето високомерно пренебрежение към флажната сигнализация като реликва от средновековното минало е било абсолютно

погрешно и че всеки език има своето значение, своя смисъл, а неговото незнание може да има фатални последици.

СТАВАНГЕР

На път за Мурманск, близо до Норвежкия бряг, попаднахме в ужасна буря. Вятърът достигаше единадесет метра в секунда, а огромните вълни заплашваха да обърнат кораба ни. Кренът започна да достига критичните шестдесет градуса и Рачински съвсем разумно побърза да се скрием в най-близкия фиорд. Пътуването през фиордите е фантастично преживяване, тъй като те представляват едно уникално съчетание на високи планини, прорязани от тясна ивица вода. С нещо напомнят Искърския пролом, но в многократно по-грандиозни размери.

Същевременно пътуването през фиордите струва пари. Тясната река, провираща се между огромните скали, често крие под спокойните си води подводни камъни и само опитен лоцман може да прокара невредим кораба ви през тази коварна красота.

Поради бурята, много кораби се бяха укрили във фиордите и се оказа, че няма лоцмани. И тук самонадеяността на Рачински, който след преминаването през канала в Брюге беше решил, че е най-великият капитан, му скрои лоша шега.

Въпреки предупрежденията на норвежците, Рачински поведе сам кораба към сигурна гибел. Прави му чест, че успя да го управлява цели четири часа, преди да се блъснем в подводна скала. Изпопадахме от мощния тласък и когато се надигнахме видяхме, че носът на кораба стърчи над водата. Рачински заповяда пълен назад. Корабът подаде и се свлече надолу във водата като при това се чу ужасно стъргане на желязо върху камък. Стояхме и чакахме да потънем, но това не стана. Явно бяхме разпразили само външното дъно на кораба.

Самонадеяността на капитана се изпари за един миг. Той кротко заяви, че ще чакаме, докато норвежците ни изпратят лоцман. След близо ден престой до фаталната скала, изпратиха един престарял, над осемдесет годишен лоцман, който уверено поведе пробития ни кораб на север.

Никой не знаеше какъв е размера на пробойната. Единственото което ни оставаше е да продължим до Мурманск, където щяхме да узнаем истината. Когато излязохме от фиордите бурята беше преминала. След като беше изпратило седем кораба на дъното, Северно море беше станало съвсем кротко и ние успешно пристигнахме в Мурманск.

Там водолазите установиха, че сме разпразили 140 метра от външното дъно на дългия 145 метра кораб. Налагаше се ремонт, влизане в сух док и дълъг престой в северния град.

Но преговорите за ремонтиране на разпразия ни кораб завършиха неуспешно. Руснаците си признаха, че не могат да го извършат и се оказа, че пробити или не, ще трябва да стигнем до Хамбург, който беше и родното място на Алиот. Там бяха хората, които го бяха построили и те най-добре знаеха как да ни ремонтират успешно.

Да се пропътува от Мурманск до Хамбург с такава пробойна, каквато имахме ние, граничеше с опит за колективно самоубийство. От София, от Министерството на транспорта, неочаквано в Мурманск долетя някакъв началник отдел и започна да ни агитира да извършим рейса. Той говори за дълга ни към партията и народа, за икономическите трудности, които нашия отказ може да предизвика, за опасността да се срути изпълнението на плана и накрая, за едно значително допълнително възнаграждение, ако се справим със задачата. Последният аргумент също прозвуча не съвсем убедително, защото от опит знаехме, че ръководството рядко спазва обещанията си, а и спомената сумата беше съвсем незначителна, сравнена с размера на риска.

Нашият началникът беше докарал на кораба специалисти от местния кораб-ремонтен завод, както и началникът на пристанището. Инженерите ни уверяваха, че няма опасност да се разцепим, ако се движим с малък ход и ако при първите признаци на вълнение от три бала, се скрием в най-близкото пристанище. Началникът на пристанището обеща да осигури съветски кораб, който да пътува по същия маршрут и да ни ескортира до Хамбург, въпреки загубите, които ще понесе, движейки се заедно с нас на бавен ход. “За нашите братя българи ние сме готови на всичко!” – заключи той патетично.

Кулминацията на агитацията настана, когато началникът от министерството заяви, че ще пътува с нас до Хамбург и заедно с нас ще поеме риска, за да ни покаже колко е важно да изпълним дълга си към родината и към социалистическия план.

Притиснати от всички страни, ние се съгласихме. А и не виждахме какво друго бихме могли да направим. Дългият емоционален престой в Мурманск ни беше изтощил. Вече копнеехме да изоставим сушата и да се върнем в морето, дори и с пробит кораб.

След два дни, през които чакахме корабът, който щеше да пътува по същия маршрут, най-после отплавахме. Близко десетина часа съветският кораб поддържаше

същата скорост като нашата, но после изведнъж даде пълен напред и ние бързо го изгубихме от погледа си. Естествено, не отговори на повикванията ни по радиото.

Няколко часа преди да се уверим в лицемерието на съветската помощ, получихме и поредното доказателство за лицемерието на началническата солидарност. Бяхме отделили самостоятелна каюта за министерския началник и той беше се нанесъл в нея веднага след агитацията, на която ни подложи. Залисани в подготовката за отплаване, никой от екипажа не беше видял кога и как началникът се беше изнизал от кораба. Но ни изпрати прочувствена телеграма. Той страдал, че не може да бъде с нас, но по-висши интереси налагали да отлети до Хамбург, където да подготви подробностите по ремонта ни и където той ще ни чака с нетърпение.

Вместо разочарование изпитахме облекчение, че най-последно ни бяха оставили сами и можехме спокойно да се заемем с обичайните си занимания по воденето на кораба, без да има кой да ни напомня за дългата пробойна в корпуса.

Наближавахме Ставангер, когато времето започна да се разваля. Появи се вятър и къси, остри вълни започнаха да атакуват кораба. Прогнозата обещаваеше буря и ние побързахме да се насочим към фиорда. Вълните и вятъра се усилваха. Корабът започна да скърца жалостно, но тъкмо тогава успяхме да влезем в спокойните води на един от най-красивите и големи фиорди. Въздъгнахме с облекчение. В огромното езеро в дъното на което се виждаше пристанището и градчето, ние се почувствахме надеждно защитени.

Заставахме на рейд, защото никой не беше ни очаквал и нямаше място за нас на кеювете. Не ни оставаше нищо друго освен да чакаме бурята да премине и да се любуваме на великолепната гледка, която се разкриваше пред нас. Вятърът свистеше над главите ни, извън фиорда морето ревеше заплашително, но ние се радвахме на спокойните води, огрени от северното слънце.

Спуснахме катера на вода и отидохме до Ставангер, но тогава той беше малко градче от няколко улички от двете страни, на които се кипреха кокетни дървени къщи. Единственото забележително нещо беше големият рибен пазар, където човек можеше да почувства рибното богатство на северното море. Ние го почувствахме, дори си купихме по някоя риба и с това интересът ни към Ставангер се изчерпа. Прибрахме се на кораба и настанаха дни на убийствена скука, тъй като просто нямаше какво да правим. Извън фиорда морето си бучеше заплашително, ураганият вятър свистеше над главите ни, а северното слънце продължаваше щедро да огрява контрастът между тихите води на фиорда и разбеснелите се вълни извън него.

На петия ден вятърът поотслабна, но все още продължаваше да бъде твърде силен, а морето не показваше никакви признаци на умора. Въргалих се на койката в каютата си с евтин роман в ръце, когато на вратата цъфна Сашко.

- Имам страхотна идея. Да си спомним ветроходството. Вятърът е идеален. Ще спуснем спасителната лодка с платната и можем цял ден да обикаляме из фиорда.

Тъкмо се канех да пооспоря идеята му, когато той добави:

- Идваш ли или да потърся някой друг.

Скочех веднага, ужасен от мисълта, да продължа да се въргам в леглото.

- Не трябва ли първо да искаме разрешение от капитана? – попитах аз.
- Вече го получих – доволен се усмихна Сашо и ме помъкна на палубата.
- Започнахме да спускаме лодката и тутакси почти всички от екипажа се изсипаха при нас. Едни се хванаха да ни помагат, други даваха съвети, а повечето осмиваха начинанието ни. Те просто ни завиждаха, че не бяха се сетили първи.

Спуснахме трапа и се прехвърлихме в лодката. Въпреки злобните подмятания над главите, ни успешно монтирахме мачтата, прикачихме платното и го вдигнахме. То увисна безпомощно, тъй като предвидливо бяхме спуснали лодката откъм подветрената страна на кораба, за да можем спокойно да подготвим необходимото. Веселбата на палубата стигна епогея си. “Духайте!” – викаха запячите. Без да им обръщаме внимание, ние се отблъскахме с ръце от корпуса на кораба, докато стигнахме до кърмата и тук вятърът ни подхвана изведнъж и сякаш изстреляни от катапулт, се понесохме напред с радостни викове и неприлични жестове към приветстващата ни тълпа.

Неописуемо изживяване е да се носиш по водата на няколко сантиметра от нея. Да чуваш гласа ѝ, да усещаш мощта на вятъра и същевременно да го побеждаваш, стиснал здраво въжетото, така че той да изпълнява желанията ти.

Отначало бяхме изцяло погълнати от удоволствието да се слеем със стихииите, но когато приближихме края на фиорда и видяхме чайките, които се разхождаха по каменистия бряг, направихме опит да обърнем и да се качим по вятъра. Първият опит не успя, вторият и третият също. Бяхме опасно близко до брега и на косъм да повторим вече преживяното корабокрушение, но в умален мащаб. Колкото се може по-бързо спуснахме и прибрахме платното и хвърлихме котва. И устремът ни към скалите спря.

Двамата въздъхнахме с облекчение. Едва сега си дадохме сметка, че тромавата спасителна лодка няма как да притежава маневреността на яхтите.

За по-малко от час, благодарение на силния вятър бяхме успели до стигнем до другия край на фиорда, откъдето корабът ни се виждаше като тъмен силует на входа на пристанището. Огледахме се и констатирахме това, което знаехме. Не бяхме взели гребла, сигурни във ветроходните си умения. Решихме, че сме постъпили правилно, защото едва ли някой от нас би се наел да гребе срещу вятъра няколко мили.

Затършувахме по лодката и открихме под седалката на кърмата чифт флагчета, грижливо увити и привързани заедно.

Тутакси си признах, че съм забравил напълно флажната сигнализация. Сашо обаче, каза:

- Аз знам да псувам, но не знам коя буква коя е. Просто мога така наведнъж да изракомахам псувнята.
- Отлично - зарадвах си аз - Хвани флаговете и започни да псуваш, но колкото се може по-бавно, а аз ще се опитам да отгатна буквите. И седни в лодката, за да не те видят от кораба и да помислят, че продължаваме да се гаврим с тях.
- За щастие сред спасителните средства на лодката се оказаха бележник и молив, което неимоверно улесни задачата. Сашо изръкомаха няколкото псувни, които знаеше, а аз съставих нещо като речник и срещу позите на ръцете и флаговете, които скицирах набързо, написах буквите. Оставаше да съставим нови изречения, с които да помолим за помощ от кораба.

Задачата се оказа изключително трудна, защото разполагахме с твърде ограничен набор от знаци. След невероятни усилия и налягане на цялата ни лингвистична изобретателност, успяхме да съставим следното изречение:

“Ебате ни вземете.”

Не можахме да постигнем нещо повече, тъй като всред псувните, които Сашо знаеше, нямаше “л”. Примирихме се с постигнатото. Сашо застана на кърмата на лодката и енергично започна да предава посланието ни. След което седна до мен и зачакахме. За наша радост не се наложи да чакаме дълго. По силуета на кораба нещо се размърда и след около пет минути вече видяхме една черна точка, която бързо се оформи като корабния катер. След малко вече различихме всички подробности и видяхме зад кормилото ухилената физиономия на Карамышкин.

Катерът стигна до нас. Карамышкин изгаси двигателя, ловко направи маневра, за да убие скоростта и ехидно констатира: “Ептен сте закъсали!”

- Разбрахте ли какво ви предадохме? – попитахме в хор.

- Кой ти помни флагове, бляд – въздъхна Карамишкин – Видяхме ви, че махате и се досетихме какво е станало. Да ви въже, ептен?

Поехме въжето и с увиснали носове и на буксир се завърнахме на кораба. Без да обръщаме внимание на злъчните коментарии за нашите ветроходни умения, прибрахме спасителната лодка, завихме я с брезента, затегнахме въжетата и прибирайки се към каютите си обещахме да залегнем над изучаването на флаговете, защото е позорно да сме капитани и да не знаем най-моряшкия език.

Както и много други и това обещание не беше спазено.

Въпреки случаят аз и до ден днешен съм убеден, че знанието на езици носи повече вреда, отколкото полза. Сега, когато гледам от дистанцията на годините, си мисля, че незнанието на езици ме е предпазило по време на моето пътуване от редица недоразумения, от трагедии, любовни страдания и алименти, беди които сполетяха много от колегите ми, знаещи по някой език и които неминуемо настъпват, ако задълбочиш отношенията си със жените, независимо от коя народност са те

ЛЮБОВТА

Един от трайните стереотипи в масовото съзнание, свързан с моряците е, че те са хора, водещи бурен живот „с по една съпруга във всяко пристанище“. Самите моряци полагат големи усилия да закрепят стереотипа, разказвайки истории за невероятни любовни похождения. Тук имаме типичен случай на сублимация, на фантазно компенсиране на тъжната реалност. В моменти на откровение моряците си признават, че те са съвременните отшелници, монаси, доброволно отдали се на аскетичен живот.

Както шофьорите на „тирове“ виждат магистралите, но не и градовете, покрай които минават, така и повечето моряци виждат пристанищата, но не и страните, които посещават. Те не могат да се надяват на нормално общуване с някакви местни общности, сред които биха срещнали и жени, които да ги харесат. В повечето случаи езиковата бариера е достатъчна за да изолира моряка от местното общество, но дори тя да не съществува, остава бариерата на професията.

Негативният имидж на моряшката професия не е случаен, не е просто стереотип. Морякът винаги символизира чуждото, несигурното, непостоянното, маргиналното. Той е в периферията на всяко общество, той е този, който винаги отплава, той релативизира сигурното, изменя неизменното, абсолютизира бягството от всяка улегналост. Затова морякът не може да бъде допуснат до което и да е общество,

уважаващо себе си, държащо да се съхрани и да внушава доверие и респект в собствените му ценности. Нищо, че самото моряшко общество е силно консервативно, традиционно, почиващо на доста сурови норми и ценности. Спрямо обществата от сушата, то е отрицание на всичко стабилно.

Ето защо морякът се отхвърля, рисува се в черните краски на нихилиста, на развратника и алкохолика. Той е рушител, опасна личност, заплашваща да обезцени всички морални императиви. Него не го допускат в доброто общество. Той има право да общува единствено с други маргинализирани групи - контрабандисти, прекупвачи, незаконни сарафи. Когато става дума за жени, неговият достъп е ограничен до проститутките.

Българският моряк, обаче, е безнадеждно патриархален. Той се ужасява от възможностите да общува с проститутки и когато му се случи, притиснат от нагона, гледа някак си да го прикрие, най-вече от себе си. (По същия начин се възмущава от хомосексуализма.) И не защото се страхува от болести или няма пари, а просто не иска да бъде отъждествяван с маргиналните сфери на обществото. Той не приема традиционния образ на моряка. Срамува се от него. Има по-високо самочувствие за себе си и се стреми да го съхрани. Светът на порока го отвращава и плаши. Така той се извисява до аскетизма на светеца, надминава по въздържание монасите и остава много по-верен на семейното ложе от почтените земни съпрузи.

Колкото по-беден е сексуалният живот на българския моряк, толкова по-богати, развихрени и неограничени от нищо са сексуалните му фантазии. Моряшките любовни истории са едно неизучено творчество, една несправедливо пренебрегвана от изследователя творческа вселена.

* * *

За да изясня, все пак, специфичното отношение на моряка към любовта ще трябва да хвърля светлина върху природата на любовта изобщо, тъй като по този въпрос има твърде много заблуди и неверни твърдения.

ИСТИНАТА ЗА ЛЮБОВТА

Любовта е субективна концепция, поради което никога не е ясно какво се крие зад нея. По всяка вероятност неяснотата е причината да се говори и пише толкова много за любовта.

Доколкото си спомням, тази конструкция е възникнала във времената, когато благородният рицар е можел да изчука, която си пожелае от своите крепостни селянки,

но е можел само да подсмърча, да точи лиги и да мечтае за жената на своя сюзерен. Отивайки да поднесе дарове и да засвидетелства вяроност на сюзерена, рицарят, покланяйки се е успявал само за миг да хвърли бърз поглед към деколтето ѝ. Но това е било достатъчно да възпали мозъка му и той да измисли платоничната любов. Заявявайки, че е влюбен безкористно в дамата на сърцето му и тази любов по никакъв начин не оказва въздействие върху други негови органи, той е можел спокойно да пише сонети и да се бие в рицарски турнири, без да предизвика гнева на съпруга ѝ, който е бил и негов господар.

Плещейки в рими за идеални чувства и подрънквайки на лютня или цимбал под прозореца на своята господарка, рицарят тайно се е надявал и на нещо плътско, но то рядко се е случвало.

Ето това празно и безобидно говорене било определено като любов, за разлика от долната и мръсна страст, която като нещо нисшо можело да бъде отприщено само по отношение на нисшото селско съсловие.

Така конструирана, концепцията за любовта задоволявала господаря, ласкаела жена му и подлудявала рицаря. Опирайки се на историческите факти можем да кажем, че любовта е чист мерак, трансформиран в безобидни въздишки, поради непреодолими съсловни забрани. По-късно, когато стройната йерархия на средните векове започнала да се разпада, а идеите за равенството превърнала сюзерени, васали и селяни в обикновени граждани, представата за любовта се объркала.

Вече е било позволено да се прави секс с жена, в която си влюбен. Въпреки това, като отглас от доброто старо време, в много от европейските народи, сред мъжете продължава да е живо убеждението, че една жена, която е имала лекомислието да ти се отдаде, не заслужава повече любовта ти.

Същевременно, представителите на лицемерния буржоазен морал, които никога нямат пари, за да си платят в публичния дом, започнали да твърдят, че единствено любовта е основание за секс. Стигнало се до огромни недоразумения, които продължават и днес и троят съвместния живот и на двата пола. Ако в миналото съсловното разделение на любовта и секса е внасяло яснота и логическа непротиворечивост в отношенията, сега станали възможни всякакви комбинации, нито една от които няма предимство пред другите.

Подобно положение на нещата е истински рай за поетите и писателите, които създават разтърсващи драми, експлоатирайки трагизма на невъобразимо оплетените начала.

Учените, които винаги страдат от амбицията да намерят простата истина, скрита зад сложността на нагледа, в стремежа си да внесат яснота, са създали всевъзможни теории и модели на любовта.

Нека да вземем за пример един от най-известните експерти в теорията на любовта – Стретберг. Той за разлика от френското разбиране за любовен триъгълник (съпругът – съпругата и любовникът), ни предлага една друга триъгълна концепция за любовта, която не се занимава с отношенията между субектите, дори ги пренебрегва, но изследва отношенията между емоциите, които влюбеният или влюбената изпитват. Моделът се състои от три емоционални елемента – интимност, страст и задължение. Единствено ако и трите елемента са налице, можем да говорим за любов. Ако и трите елемента са изразени в еднаква степен, получава се един равнобедрен триъгълник, който е и истинската хармонична любов.

Ако си нямате друга работа, може да потънете в дебрите на една геометрия на любовта, чертаейки най-различни триъгълници в опита си да изявите всички възможни комбинации.

Моделът на Стретберг, когато се приложи към историята, много точно описва какво се е случило при прехода от феодализъм към модерно общество. Васалът е изпитвал задължения към семейството на сюзерена си и е трябвало да плаща данъци и да участва със своя въоръжена група в побоищата, които неговият сюзерен е организиран. По отношение на съпругата му той е бил задължен да бъде платонично влюбен в нея, да я възхвалява в дълги песни, да я обявява за дамата на сърцето си (независимо как е изглеждала) и да се бие по турнири в нейна чест.

Страстта, както вече казах, васалът е отдавал на крепостните си селянки. А на неговата интимност се радвали конете му и ловните му кучета.

Както вече разбирате, тази стройна йерархия на емоциите е била безвъзвратно разрушена заедно със съсловната йерархия. В демократичното общество свободният гражданин е трябвало да слее тези три толкова разнородни емоции в едно чувство и да го изпитва към една жена. А жената е трябвало да му отговори със същото.

Вече е ясно, защо някои третират партньорите си като крепостни или като домашни животни и защо партньорите им отказват да приемат такова отношение, но им отвръщат по същия начин. Просто хармоничната любов вече е невъзможна. Тя е един теоретичен конструкт, който е полезен при обяснение на миналото, но не може да бъде реализиран в настоящето.

Моряците, както и техните любими и съпруги, обаче се радват на една логическа непротиворечивост на емоциите, съществувала в старите времена.

Като заместител на предишните съсловни забрани при тях се явява разстоянието. Щом отплават от родното пристанище, започва процеса на идеализация, който обхваща и двата пола. Недостъпността кара моряците със всяка миля да прибавят нови и нови прекрасни физически и духовни черти към образа на далечната съпруга или приятелка. Същото правят и жените, които бързо подменят впечатленията си от пияната свиня, с представи за безстрашния рицар на моретата, който воюва с природните стихии в името на нейното щастие.

След като идеализацията е завършена, отношението към другия добива характера на религиозно преклонение и никакви плътски помисли не помрачават станалата чиста и светла платоническа любов. Остава единствено задължението да обичаш създадената от самия теб представа за другия.

На този етап жената може спокойно да си намери някой колега или комшия, който да удовлетворява сексуалните ѝ потребности и който тъкмо поради това, по никакъв начин не може да затъмни светлия образ на далечния, недостъпен морски герой. По същия начин морякът използва пристанищните проститутки, стриктно разделяйки сексуалното удоволствие от истинската голяма, далечна любов.

Що се отнася до интимността, жените я отдават на децата си, ако имат такива или на някоя приятелка, която също въздиша по отплавал далече моряк. Моряците стават интимни помежду си, споделяйки си през дългите часове на принудителното съжителство своите преживявания, своите надежди и страхове, своите мечти.

Така моряшките семейства постигат хармонията на любовта, каквато някога е съществувала през средновековието.

Стретберг ни разкрива трите различни елемента, от които е композирано единството на любовта. Но той само загатва, че любовта не може да бъде постигната, ако се опитаме да изпитваме към една и съща личност толкова несъвместими една с друга емоции каквито са страстта, задължението и интимността. Любовта е възможна единствено, ако имаме три обекта. Към единият да изпитваме страст, към другият задължение и към третият интимност. Едва при това положение триединството на любовта се осъществява в самият индивид, той изпитва душевен покой и опознава хармоничната любов.

Моряшките семейства имат този шанс, но тяхното щастие често е заплашено от лошият навик на моряците, понякога да се връщат от плаване. Най-големи сътресения

настъпват, когато морякът след година, година и половина рейс се завърне в родния дом. Сблъсъкът с реалността автоматически предизвиква и у мъжа и жената, процеса на де-идеализация.

Жената очаква морският вълк да се превърне в кротко агънце и да посвети на семейството краткия си престой на брега. Но едно от предимствата на моряшкия живот, е че на кораба има домакин, който се грижи за пазаруването, готвач, който готви и камериери, които почистват. Сблъсквайки се с неуредения български бит и изпратен на опашка за хляб, често се случва морякът да захвърли пазарската чанта и да се върне на кораба, забравяйки за всички нежни слова, които е изговорил на жена си в деня на завръщането си. Първият реален, първият прозаичен семеен ангажимент, успешно потушава пламенната любов, която морякът е изпитвал, когато жена му с нейните претенции за пресен хляб е била на хиляди мили от него.

Отказът от поемането на взаимни ангажименти, който би разрушил едно нормално земно семейство, в никакъв случай не се отразява върху здравината на моряшкото семейство, защото то е основано не на взаимната помощ при справяне с проблемите на ежедневието, а на взаимната помощ в постигането на идеалната любов. Кратките срещи и дългите раздели са силите, които крепят семейното единство. Благодарение на тях и най-унищожителните, според земните представи събития, не могат да го разклатят.

По времето, когато още учех в гимназията, в съседния на нашия апартамент живееше моряшко семейство. Мъжът беше един от известните тогава капитани, вече прехвърлил петдесетте. Жена му – дългокрака красавица, беше значително по-млада от него, навярно някъде към тридесетте си години. Имаха и едни палав син на десет години.

Капитанът замина на дълъг рейс и се върна след година и половина. Месец преди това жена му роди и през панелните стени чувахме крясъците на новороденото. Всички в кооперацията с нетърпение очакваха какво ще се случи.

В деня, когато капитанът се завърна, бяхме прилепили уши на панела.

- Какво е това бебе?! – изрева ужасен капитанът.
- Мъжко. – отговори невъзмутимо съпругата.
- На кого е? – запита той с заплашителен тон.
- Наше е! – отговори отново невъзмутимо съпругата.
- Как така ще е наше, когато ме е нямало година и половина?
- Да, нямало те е, но бебето е наше и толкоз!

- Ще ми кажеш ли от кого е това бебе?

- Не, защото бебето си е наше!

- Как така ще е наше?

- Щом е от моята путка, значи е наше! – заключи съпругата.

Пред този необорим аргумент капитанът онемя. Настана тишина, след което се чу трясъка на външната врата и капитанът напусна, за да се прибере навярно на кораба.

Всички предсказваха неизбежен развод, но най-неочаквано след седмица, само няколко дни преди капитанът да отплава отново, той се завърна в апартамента.

Смутените съседи видяха как сплотеното семейство излиза на разходка. Капитанът буташе количката с младенца, майката вървеше до него, хванала за ръка големия син, който подскочаше и обясняваше гордо на околните: "Имам си братче!"

* * *

Както може да се види от горния пример, при моряшкото семейство трудно може да се говори за изневяра, тъй като секса не е обвързан с другите елементи, съставляващи според Стретберг любовта.

Все пак, поради обстоятелството, че моряшката жена води отседнал живот, докато съпругът ѝ скита от пристанище на пристанище, внася известна несиметричност в техните възможности. Съпругата би могла да изгради пара-семеини отношения с колегата или съседа, който да поправя течащото кранче в банята и дори да ходи за пресен хляб.

За моряка в повечето случаи е достъпен единствено голия секс, платен и бърз, изчистен от каквито и да е било усложнения, които биха му придали видимостта на човешко общуване. За него сексът е стока и той подхожда към него като към всяка стока. Преди да плати, внимателно преценява дали стоката си заслужава цената и не би ли било по-добре да вложи ограничените си ресурси в други по-трайни стоки или да ги инвестира в нещо, което може да препродаде с печалба.

Най-откровено тази нагласа изразяваше Кръстю:

- Как не – казваше той – ще дам петдесет марки за пет минути съмнително удоволствие. Вадя петдесет марки от джоба си, слагам ги на масата, издялвам си една чикия, като си въобразявам каквото си искам, и си прибирам парите. Получава се двойно удоволствие, защото вместо да съм платил на някакво непознато дупе, съм платил на въображението си.

Върху по-образованата част от екипажа, освен съображенията за икономическа ефективност, тежеше и неправилното буржоазно възпитание, обременеността с норми и

ценности, които им бяха набивани от семейството и литературата. (Новият комунистически морал не внесе никаква съществена корекция в буржоазното разбиране за любовта, освен допълнението, че и двамата трябва да изпитват най-силна любов към партията и нейният генерален секретар и едва след това да се обичат помежду си.) Предразсъдъкът, че трябва да си влюбен в някого, за да правиш секс с него, блокираше всички хормонални бури и водеше до трагична раздвоеност между изискванията на Свърхаза и импулсите на То.

МУРМАНСК и антропологията

Като социолог, винаги съм се отнасял към антропологията със смесени чувства. Истината е, обаче, че имах доста невярна представа за нея. Приемах я като хитър способ да си забавляваш под претекста, че правиш наука. Харесвах антропологията, защото в тази наука изследователят разполага с пълната свобода да интерпретира както си иска своите наблюдения. Антропологът не се тревожи, че племето, което изучава не е представителна извадка от всички племена. Той не търси дали има значима корелация между възрастта на шамана и броя на болните от диария в племето.

Завиждах на антрополозите, защото както си представях тогава, антропологът вместо да раздава анкетни карти на туземците, (което е безсмислено, защото по определение туземците не знаят да четат и да пишат) и после да кодира отговорите и да вкарва данните в компютъра си, той се търкаля на сламена рогозка с някоя млада туземка в просторна колиба, която племето му я построило от благодарност, че ще ги изследва. Когато напълно се изтощи, той измъква изпод рогозката своя дневник и започва главата “Брачни и извънбрачни отношения на племето нунга-нунга”

Признавах, че в миналото антрополозите са рискували да завършат изследването си в казана на племето и да се превърнат във вкусен курбан по случай племенния празник. Но оттогава, благодарение не толкова на антрополозите, колкото на сателитната телевизия и Мак Доналд, първобитните племена се цивилизоваха и антрополозите не предизвикват никакъв, дори и гастрономически интерес.

Затова пък изяждането на социолозите продължава, макар и в преносен смисъл, стига резултатите от техните изследвания да влизат в противоречие с възгледите на управляващите. Според мен, да бъдеш уволнен, изритан и лишен от препитание, понякога е по-жестоко, отколкото да бъдеш сварен.

Признавах също, че в едно отношение антрополозите са много по-нещастни от социолозите. Техните обекти на изследване - първобитните племена – почти изчезнаха,

смлени от глобализацията и приобщени към съвременния свят. Бях убеден, че дори и да отидеш в най-затънтените дебри на бразилската джунгла или в най-безводното кътче на африканската савана, ще попаднеш на племе, което дъвче дъвка и коментира отнемането на правата за попечителство на Бритни Спийърс. Ако главатарят на племето те удостои с ауденция, то ще е само защото откакто е завършил Харвард, не е имал много възможности да поговори с някого върху рефлексивната антропология и да изложи своето несъгласие с възгледите на Клифърд Гиърц.

При това положение нещастните антрополози се опитват да се присламчат към някаква секта, проповядваща края на света, за да изследват механизмите на масовото внушение. Някои от по-смелите почват да посещават циганските махали в опита си да проучат подсъзнателните фиксации, пречещи на ромите да си плащат тока, а най-отчаяните направо си съчиняват първобитни племена, използвайки невежеството на публиката.

Преди няколко години, вървейки по улиците на София, бях привлечен от един плакат, на който бяха изобразени двама антрополози в кожени ескимоски дрехи на фона на страховит снежен пейзаж. Плакатът съобщаваше, че двамата видни антрополози са се завърнали след многогодишно изследване на ескимоските племена, населяващи мурманския полуостров и на еди коя си дата в толкова часа, ще разкажат за своите наблюдения в една от известните зали на столицата.

Воден от любовта ми към антропологията, в съответната дата и час се отзовах в залата, препълнена от студентки, тръпнещи в очакване да зърнат храбрите изследователи на северните народи.

Те се появиха, но за съжаление на студентките не бяха с арктическите си шуби, а в най-обикновени костюми, и дълго говориха за изпълнения с трудности изследователски живот на антрополога. После обясниха, че те са привърженици на едно модерно направление, наречено “визуална антропология”, което най-общо се състои в това, че професионалният антрополог обучава туземците как да боравят с камера, дава им по една и ги пускат да снимат своите съ-туземци и техния живот, така както те самите виждат нещата, изцяло непрофесионално, но непринудено, естествено, наивно и напълно искрено, така документално, така сурово правдиво, както никой цивилизован оператор не би могъл да го направи. Докато туземците снимат своите първи и навярно последни в живота им филми, антрополозите наблюдават, водят записки, разговарят с героите на филмите – местните хора, после гледат филмите, сравняват и пишат своите научни трудове. “Защото – както каза по-възрастният от

антрополозите – ние сме тези, които можем да пишем. Туземците могат да се научат да държат камера, за да създадат суровия материал на нашите анализи, но те не могат да пишат.” После добави:”В първото филмче, ще видите как обучаваме нашите оператори и режисьори, а после ще видите техните филми.

Светлината в залата загасна, студентките притаиха дъх и на екрана се появи фасадата на една сграда, която веднага познах. Беше фасадата на културния дом в Мурманск. (Дворец култури имени С. М. Кирова). На стълбището пред входа се появиха нашите двама лектори, облечени със същите костюми, с които преди малко се бяха явили на катедрата. Тръгнаха към входа. Камерата ги последва и заедно с тях ни въведе в една зала, където вече се бяха събрали десетина млади мъже, също в костюми. Като изключим един-двама с леко дръпнати очи, останалите бяха с учудващо за ескимоси европейски лица.

Нашите антрополози отвориха чантите, които носеха, извадиха портативни камери и започнаха да обясняват на английски как се борави с тях. Появи се и една жена с вид на учителка, която започна да превежда на руски.

Първото, което ми направи впечатление, е че туземците почти не слушаха преводачката, а някои направо на английски питаха антрополозите за някоя подробност по камерата. После разменяха реплики помежду си на съвършен литературен руски език. Вгледах се в лицето на един от питащите на английски и о боже, познах Володя, моят незабравим, любим приятел от Мурманск.

Володя беше роден от смесен брак на руснак и иженка и независимо от малко по-присвитите очи, спокойно можеше да мине и за славянин. Беше завършил военноморското училище, но поради някакво заболяване се наложило да остане на сушата. Володя компенсирал като се справил с изискванията на науката и преподаваше в мурманското морско училище. Володя срещнал своята любима сред “комсомолките”, пристигнали от различни краища на голямата страна, оженил се и имаше един пъргав хлапак, който по времето на нашето запознанство току що беше проходил на училище.

Жената на Володя беше комсомолка, но не в официалния смисъл. На местния жаргон комсомолец означаваше да си заточен до двадесет години. Имаше пионери, изпратени само до седем години и разбира се, партийци с над двадесет години срок.

Както много други партийци и комсомолци, жената на Володя беше устроила живота си на новото място и вече не виждаше смисъл да се връща в родния Ленинград.

Питах се високо образованият Володя какъв ли наивен филм ще направи?. Володя беше влюбен в киното и с часове можеше да говори за Луис Бонуел и Уди

Алън, За Ингмар Бергман и Микеланджело Антониони, за Акира Куросава и за Андрей Арсенъевич, както и за техните филми, които беше гледал многократно и познаваше до най-малки детайли.

С Володя се запознахме на официално организирана среща на българо-съветската дружба между преподавателите от морското училище и нашия екипаж. След официалните речи, преминахме към същинската част. От лявата ми страна седеше един капитан трети ранг с отегчена физиономия. На третата водка, той реши че е време да се заяжда, обърна се към мен и началнически попита:

- Защо вие българите упорито твърдите, че никакви си Кирил и Мефодий са открили славянската азбука. Не знаете ли, че два века преди това, тя вече е била създадена от руснаците?

Чудех се какво да отговоря, когато се намеси Володя и каза:

- Не обръщай внимание на капитана. Когато пийне, обича да се заяжда, но иначе е добър човек. И щом си в Русия би трябвало да знаеш, че ние руснаците сме открил всичко – от каменната брадва до атомната бомба.

От другата страна на капитана стоеше Сашо и той с таланта си да говори така, че да не знаеш дали говори сериозно или се шегува, започна да разяснява историята на капитана.

- Не сте съвсем прав капитане. Истината е, че азбуката са я открили Кирил и Методи, по нареждане на тогавашното КГБ, защото те всъщност са били руски шпиони, изпратени с помощта на азбуката да подкопаят Византийската империя, като приобщят дотогава гърчещите се южни славяни към Русия и към правилния марксистко-ленински мироглед.

- Какво КГБ, какъв мироглед, големи невежи сте вие българите. – ядоса се капитанът, изпи си водката на един дъх и ядосан си тръгна от срещата.

След провала на включеното ми наблюдение в Зверософхоз, остатъкът от пребиваването ми в Мурманск прекарах в компанията на Володя – една група от образовани млади мъже и жени, които говореха проникновено за изкуство и с горчива ирония коментираха прелестите на системата, в която бяха принудени да живеят.

Като изключим леката фалшификация с туземците-оператори филмите, които ни показаха антрополозите бяха наистина хубави. Повечето бяха великолепни и всички показваха как иженците се русифицират, а от тяхната оригинална саами иженска култура са останали жалки късове и объркани спомени на възрастни хора.

Изведнъж на един от филмите видях познати сгради. Видях в центъра сградата, която беше кметство, управа на софхоза и поща. Видях улиците със старите дървени руски къщи от двете им страни, видях и двора на колхоза, където се редуваха в дълги редици клетките на нещастните норки, отглеждани, заради ценните им кожи и откъдето беше дошло и името на селището. “Зверосовхоз”. Извиках спонтанно и в мен нахлуха спомените ми от моята експедиция в Мурманск.

* * *

Искрено съжалявам, че по времето, когато пътувах подценявах антропологията и не съзнавах каква лудост, себеотрицание и героизъм се изисква понякога от антрополога – изследовател. Колко по-различно бих осмислил своите пътувания ако си водех антропологически дневник, записвах впечатленията си и провеждах включени наблюдения. От мен можеше да излезе нов Миклухо Маклай или Еванс-Притчард и днес можех да преподавам къде по интересната и увлекателна антропология, вместо скучната социология, която откакто се е съюзила със статистиката, е изпаднала в дребнаво уточняване на представителността на извадката и на коректността на процентите и корелациите.

Въпреки че живях няколко месеца в Мурманск и дори посетих селата на туземците, аз останах равнодушен към тяхната самобитност и общувах с „комсомолци” и „партийци”, някои от които се държаха като цивилизовани хора дори и когато се напиеха. Все пак се опитах съвсем спонтанно и непреднамерено да извърша нещо като включено наблюдение, за което ще разкажа по-долу. То се оказа неуспешно, но промени възгледите ми за антропологията, убеди ме, че нямам самоотвержеността да бъда изследовател и ме изпълни с уважение към опасния труд на антрополога.

Екипажът ни също се оказа заточен в Мурманск, заради корабокрушението във фиордите. Докато траеха преговорите за ремонта, ние нямаше какво да правим, освен да чакаме, запокитени заедно с кораба на един от стотиците кейове, които стояха пусти и неизползвани от времето на Втората световна война, когато на тях са акустирили корабите на съюзниците, носещи помощи за воюващия Съветски съюз.

Въпреки, че бяхме от братска социалистическа страна, властите в Мурманск се отнесоха към нас със същото подозрение, с което посрещаха западните кораби. Поставиха трима войника от бреговата охрана да ни пазят. Единият се настани на носа, другият на кърмата, а третият потропваше пред трапа. Тръгнем ли да излизаме от пристанището, на портала с ехидна учтивост ни привикваха митничарите и ни опипваха, за да видят дали не крием нещо. Но Кръстю беше обещал италиански ботуши

на Рая и решил да опита, да ги изнесе. Предвидливо тръгнал само с единия ботуш скрит под дрехите му, но бдителният митничар напипал тока на ботуша. Натикали го в една стая, наредили му да свали дрехите и ботушът тупнал на земята. Колкото и да го претърсвали, друг ботуш нямало.

Товарищи – молел се Кръстю – нося го за девойка инвалид, бъдете милостиви, дайте ми го и ме пуснете.

Пуснали го, но ботуша не му върнали.

- Время покажет – казали те – и второй прийдет

Митничарите станаха двойно по-старателни в обискирането, търсейки втория ботуш. Вкарваха ни в стаичката и ни събличаха. Старателно проверяваха дали не крием нещо в дрехите.. Но ботушът така и не се появи. Станал излишен, Кръстю просто го изхвърли в морето.

Когато Рая разбрала за съдбата на ботушите, тутакси го разлюбила и най-безцеремонно то изгонила. Поради тази причина, Кръстю се отказа да емигрира в Мурманск.

Всички тези драконови мерки се предприемаха не толкова от страха, че идвайки от запад бихме могли да сме проводници на буржоазно влияние, колкото от желанието на властите да пресекат всяка контрабанда и да ни накарат да обменяме долари по официалния курс, който тогава беше един долар за една рубла.

В същото време целият кораб пращеше от стока, предназначена за продажба в северния град. Наред с традиционните чулки и колготки, всеки си беше приготвил по няколко гибралтарски палта. Евтините изкуствени дрешки, но с модерна кройка и впечатляващи шарки, които в Гибралтар струваха по два долара парчето, по съветските пристанища можеха да бъдат продадени за сто и петдесет рубли.

Но бяха ни матирали. Никой не искаше да обменя по официалния курс, но и никой не можеше да изнесе и продаде нещо. Стояхме по каютите умърлушени и мрачни. Нямахме пари и градът със своите изкушения, се оказваше недостъпен за нас.

На всичко отгоре, свърши и пиенето.

Принудихме се да отидем до “Берьозка” – съветският еквивалент на нашия “Кореком”, където можехме да пазаруваме с валута. Мурманският магазин се оказа с твърде специализиран асортимент. Освен водката, китарите и дамските кожени палта, по рафтовете му се мъдреха миниатюрни барелефи на Ленин, ключодържатели, метални мастилници с перодръжки и други подобни сувенири – всичките украсени със символите на съветската власт – сърпът и чукът и сноповете зърно.

Тъй като тогава не можехме да предвидим колко ценни ще бъдат тези произведения на приложното изкуство след рухването на Съветския съюз, ние ги отминахме с безразличие.

Кожените палта се оказаха направени от изключително ценни и качествени кожи, но всичките бяха ушити по модата около началото на Октомврийската революция и с такива огромни размери, че ни изпълниха със страхопочитание към мощта и големината на руските мамаша. Бяха по мярка единствено на Батяanko.

Затова пък имаше “Московская” и “Столичная” водка за по петдесет цента бутилката. Китарите също бяха красиви, добре изработени и невероятно евтини.

Скоро целият екипаж се завърна на кораба, като всеки носеше по един кашон водка и по една китара.

По каютите веднага се оформиха няколко учебни групи. Никой не знаеше да свири на китара, но всички се оказаха твърдо решени да се научат. Отначало всеки плахо подрънкваше, опитвайки се да налучка някаква мелодия на една струна. Но колкото повече водка се изпиваше, толкова по-мощно ставаше дрънкането. Само след час от двете пристройки на кораба се понесе невероятен вой. Тридесетина въодушевени докрай начинаещи китаристи дрънчаха със всички сили и ревяха “Градил Илия килия...” подпомогнати от дивашкия ритъм на една тарамбука.

Войничетата от граничните войски, които пазеха на палубата, със сълзи на очи ни молели да спрем, но ние нямаше как да ги чуем. Накрая едното припаднало, а другото в пристъп на умопомрачение се хвърлило с цялото си бойно въоръжение в ледените води на пристанището

Останахме без охрана, но и нямаше нужда, защото бяхме пленени от магията на изпълнителското изкуство.

ГЕНИАЛНОТО ХРУМВАНЕ

Както става винаги в живота на хората, в безизходни ситуации, се ражда някаква нова идея, намира се нетрадиционно решение и препятствието се оказва преодоляно.

Ниските цени в “Беръозка” ме наведоха на мисълта, че е най-изгодно оттука да изпратя колет до България и да зарадвам близките си с някоя и друга дрешка. Отидох в пощата и проверих. Цената за един колет до България беше наистина повече от приемлива, но се оказа че съществува една сериозна пречка. Ако исках да съм сигурен, че колетът ми ще пристигне невредим, трябваше да платя десеторно по-голяма сума. Причината, както ми обясни любезната служителка, била в обстоятелството, че Съюзът

е твърде голям и колетите без гаранция се загубвали по необятните му пътища, пристигали не където трябва, пътували с години, а понякога просто мистериозно изчезвали.

Тръгнах си от пощата разочарован, но по пътя обратно към кораба ми хрумна гениалната идея. Почти на бегом се прибрах на кораба, извиках Сашко, Петьо, Ваньо и Кръстю и им разкрих плана си. После всички се пръснахме по каютите си. Взех един голям кашон и започнах да го пълня, но не с нещата които исках да пратя до България, а с нещата които бях приготвил да продавам в Мурманск. Натиках евтините гибралтарски палта и обувки, а отгоре наредих десетина чорапогашници. Запечатах колета.

В това време другите бяха направили същото и всички дружно и смело се отправихме към устата на вълка, тоест към митницата. Влязохме и обяснихме на митничарите, че искаме да изпратим, колети до България, тъй като в Съюза е поевтино.

Митничарите се съгласиха – да, при нас е социализъм, затова е евтино. После ни накараха да распечатаме кашоните, алчно ги разровиха, взеха си по няколко чорапогашници и щедро ни разрешиха да вървим. Излязохме от пристанището и още на първата пряка попаднахме на купувачи, които изкупиха цялата стока. Натикахме парите в кашоните, старателно ги запечатахме отново, изчакахме известно време и със свито сърце тръгнахме обратно към митницата.

Поемахме огромен риск, но перспективата да прекараме месеци на вързания за кея кораб в пиене и в дрънката на китари беше още по-убийствена.

Митничарите ни попитаха защо се връщаме.

- В пощата ни казаха, че колетите често ги крадат и най-вероятно нашите никога няма да стигнат до България – обяснихме ние.

И тук сработи съветската гордост. Митничарите се смутиха, един през друг започнаха да ни обясняват, че няма такова нещо. При социализма никой не краде, защото всеки получава достатъчно. Просто Съветският съюз е много голям и понякога колетите пътуват с години, а когато пристигнат, където е трябвало, хората вече са забравили за тях и няма кой да си ги потърси.

Съгласихме се с тях и си тръгнахме, а те учтиво ни изпратиха, продължавайки да ни обясняват, че за разлика от старата Русия, в Съветския съюз вече никой не краде.

Вървахме бавно и небрежно, но с изтръпнали сърца и щом свихме зад първите складове, хукнахме със всички сили към кораба.

Вече на кораба, възбудено започнахме да кроим планове за бурен живот в града, но Кръстьо охлади ентузиазма ни.

- Рая ми каза, че митничар и полицаи обикалят ресторантите и проверяват чуждите моряци с какви пари плащат. Поиска да й дам парите си, за да плаща тя и когато й казах, че нямам никакви, ме изгони.
- Може и да не е вярно. Просто е искала да ти гушне парите и да се изпари с тях – усъмни се Сашо.
- Вярно е – потвърди Ваньо – момчето, на което продадох палтата ме предупреди за същото.
- Все ще измислим нещо – оптимистично казах аз.

Пръснахме се по каютите да мислим.

ЗВЕРОСОВХОЗ

На другия ден към десет часа сутринта в каютата ми нахлу Кръстьо докаран като за сватба.

- Помощник, не ме свърта на кораба. Имам план. Отиваме в “Северно сияние” и се оглеждаме за две самотни девойки. Сядаме при тях и им предлагаме да им дадем пари, а те да плащат. Ако ни откажат, търсим други.
- Добре – бързо се съгласих, защото и мен не ме свърташе на кораба, а и копнеех да хапна нещо различно от това, с което ни хранеше корабния готвач.

Само след час стояхме в ресторанта в компанията на две девойки, които с радост поеа предложението ни. Масата ни бързо беше отрупана с различни салами, с пелмени, с хайвер и риба и с невероятния черен руски хляб, за който още тъгувам.

И разбира се, с много водка, налята в канички.

С Кръстьо се нахвърлихме на вкусотиите и разбира се, на водката.

Разговорът с девойките отначало също вървеше добре, но след петата чаша преминахме от руски на алиотски, а на седмата почти едновременно и двамата поположихме глави сред чиниите и заспахме.

Не е известно колко сме спали, но когато надигнахме натежали глави, почти нищо не беше се променило. Бяха разчистили масата и отново отрупали с мезета и канички с водка, а до нас стояха девойките. Вярно, сториха ни се малко променени, но го отдадохме на замъгления ни поглед.

Започнахме да се извиняваме, но девойките махнаха щедро с ръка.

- Нищо поспяхте си, пийнете и хапнете и ще се освежите.

Така и направихме, но свежестта беше далеч от нас.

- Момчета, нуждаете се от чист въздух. Какво ще кажете за една разходка.

Живеем в едно село близо до Мурманск. Какво ще кажете да ни гостувате. Ще отидем до гарата, ще вземем електричката и след двадесет минути ще сме у нас.

Ще вземем водка и нещо за хапване и ще продължим празника след разходката.

Звучеше разумно и примамливо. Ние наистина се нуждаехме от чист въздух, но и от женски ласки, така че веднага приехме.

Навън си беше все така тъмно, тъй като през зимата тук изобщо не се съмва. Някъде на хоризонта вяло проблясваше северното сияние. И беше адски студено. Девојките крачеха бодро напред, а ние с Кръстьо преплитахме крака след тях. До гарата почти изтрезняхме, но щом влязохме в претоплената електричка, огромната температурна разлика си каза своето и ние се срутихме на една от седалките и тутакси заспахме отново. Когато девојките, раздрусвайки ни доста грубо, успяха да ни събудят, електричката беше спряла. Измъкнаха ни на перона и тук целебния студ ни подеждаше като свеж душ. Дълго вървахме по заснежени улици. Минахме покрай двора на совхоза. Видяхме множество клетки наредени на няколко етажа в дълги редици и чухме трополенето на норките, но в тъмното не можахме да ги различим. Стигнахме до центъра на селото. На малък площад мъждукаше самотна улична лапа. Девојките ни помъктаха към двуетажна сграда. Оказа се, че са телефонистки. Живееха на първия етаж в административната сграда на совхоза., в стая, долепена до стаята, в която беше централата. Имаше врата, от която можеше да се влезе направо в работното им помещение. Стаята беше бедно обзаведена с две легла с нощни шкафчета до тях и с една маса и четири стола в средата. Студът вътре беше по-голям, отколкото на улицата. Девојките оставиха чантите с благата на масата и както бяха по палта, се заеха да палят печката. Ловко си справиха и само след минута се чу пращането на горящите дърва. Въпреки това, сигурно щяха да минат няколко дни, докато се почувства ефекта от огъня.

Походът от гарата през замръзналото село до студеното леговище на девојките окончателно ни съвзе и едва сега ние ги погледнахме с трезвен поглед.

И о, ужас, не бяха същите, с които първоначално се бяхме запознали в ресторанта.

Целите им лица бяха покрити със ситни бръчки, които когато се усмихнеха, се събираха в дълбоки бразди. В устата на едната проблясваха сребърни коронки, а другата просто нямаше два зъба. Липсваха им само лулите, за да бъде пълна приликата с възрастните

индианци, които съм виждал по ковбойските филми. Трудно можеше да се определи възрастта им, но навярно бяха връстнички на Ленин. Типичните за расата им дръпнати очи, почти не се виждаха, но бяха щедро украсени с изкуствени мигли и много грим около тях. Яркото и обилно положено червило върху бузите и устните, им придаваха вид на тъжни стари клоуни. И ние с Кръстьо бяхме готови да заплачем. Видът им обещаваха да ни подарят всички съществуващи дотогава венерически болести.

Пръв се окопих гой. Стана енергично и каза:

- Девойки, добре се забавлявахме, но е време да си вървим
- Как - изпищаха в хор телефонистките – електричката вече не върви, няма и рейсове. До Мурманск са четирдесет километра, а вѐн е под двадесет градуса. Ако тръгнете пеша, ще замръзнете още на първия километър.
- Не – присъединих се и аз към Кръстьо – студът не ни плаши.

Девойките ни молеха така нежно и трогателно, така настоятелно и със сълзи на очи, че за момент бяхме склонни да се огънем.

- :Милички, скъпи, родни, ще загинете, не трябва, какво ви стана? Ще пийнем, ще поспим, няма да ви закачаме, а на сутринта ще ви изпратим на електричката.

Макар и да бяхме изтрезнели, но в организмите ни имаше достатъчно алкохол, за да ни дава смелост, да заглуши разумните доводи и да ни тласне към безрасъдство.

Не се подадохме на песента на сирените. Те отчаяно се вкочиха в нас, дърпаха ни за ръцете и ридяха, но ние ги изблъскахме и изкочихме навън.

Навярно вече беше към полунощ. Студът се бе засилил и злобно ни заципа по лицата. Излязохме на шосето, ориентирахме се по табелите в каква посока е Мурманск и бодро закрачихме към града.

Шосето беше удивително добре почистено, но безнадеждно пусто. След като бяхме вървели около час със все по-отслабващо темпо, ние все по-остро започнахме да усещаме безмилостния студ. Краката ни започнаха да се вдървяват и отказваха да ни слушат. Спряхме и се огледахме. От двете страни на шосето белееше снега. Някъде на хоризонта северното сияние все така вяло просветваше, а останалото беше непрогледна тъма и студ. Студ космически, мощен и неумолим.

- Какво да правим? – попитах в отчаяние.
- Нищо не може да се направи – също отчаяно каза Кръстьо – Безсмислено е да се връщаме, защото нямам сили да вървя обратно цял час. Да вървим напред и да посрещнем съдбата си.

Тръгнахме отново, мобилизирайки всичките си сили във вървенето и само с една мисъл – да вървим, колкото се може по-дълго да вървим. Стигнахме до една отбивка на шосето. Тя ни зарадва. Може би водеше до някое близко село, където да срещнем хора, които да ни помогнат. Без колебание тръгнахме по нея с прилив на надежда и сили. След първия завой пред нас се откри тъмния силует на висока ограда, на върха на която имаше опънати няколко редици бодлива тел. Отбивката стигаше до голяма врата, зад която навярно и продължаваше. До вратата в караулна будка, над която мъждукаше лампа, стоеше часови. Зарадвани ние се втурнахме към него и закрещяхме „помогнете!”. Но часовият излезе напред, свали автомата и строги извика: ”Стойте”

Спряхме.

- Кой сте вие?
- Другарю, тръгнахме за Мурманск, но измръзнахме. Загиваме. Помогнете ни.
- Тук е военно поделение. Нямаме място тук. Вървете си!
- Но ние умираме.
- Ваша си работа. Незабавно се махайте оттук.
- Ние не сме руснаци. Ние сме шпиони. Тук сме на разузнаване, но решихме да се предадем. Арестувай ни! – направи отчаян опит Кръстьо.

Този път войничето се разсърди не на шега.

- Вашата мамка, пияни свине такива, вървете си веднага или ще ви разстрелям!

Зареди решително автомата и го насочи право към нас.

- Какво избираме – попитах Кръстьо – бяла смърт или смърт чрез разстрел?
- Предпочитам бялата смърт – отговори той – надявам се тя да е по-романтична, по-красива и бяла като красавица в сватбена рокля. Разстрелът е варварска работа.

Обърнахме се и със сетни сили закрачихме обратно към шосето..

Добрахме се до него, но нямахме сили за нищо повече. Заоглеждахме се къде да се отпуснем. Бялата убийца вече се беше вмъкнала в нас. Тя замъгляваше разсъдъка ни, притъпяваше сетивата ни и ни мамеше с блаженството на съня.

Клепачите ни започнаха да се затварят. Желанието ни да потънем в небитието ставаше все по-силно, по неустоймо. И тогава забелязахме от тъмнината да изкачат две светлини. Нещо се движеше по шосето. Светлините се усилваха, чу се и шума на мотора и скоро различихме тъмния силует на огромен камион, който идваше към нас.

Бялата никаквица не искаше да ни пуца. Клепачите ни тежаха. Изкушението да заспим в ледените ѝ прегръдките и да намерим вечното блаженство беше огромно, но шумът от приближаващата машина събуди последните остатъци от волята ни за живот. Изтръгнахме се от опиянението и се хвърлихме срещу камиона. Шофьорът рязко наби спирачки, отвори вратата на кабината, показа се и извика:

- Луди ли сте. Щях да ви прегазя. Откъде се пръкнахте в тази тъмница?
- Ще ни закараш ли до Мурманск?

Стояхме под светлината на фаровете. Видът ни трябва да е бил ужасен.

- Бързо се качвайте!

Кръстьо дълго се мъчи с премръзналите си ръце да отвори вратата на кабината. Наложил се шофьорът да я отвори и да ни издърпа.

- Трийте си ушите и носа, да не ви окапят – посъветва ни шофьорът и потегли. Какво търсите посред нощ в тази ледена пустош?
- Бяхме в Зверософхоз.
- При Ина и Зина?
- Ти откъде знаеш? – учуди се Кръстьо.
- По дрехите ви познавам, че сте моряци и като ви слушам как говорите руски, сигурно сте от някоя от републиките. А какво могат да правят двама моряци в Зверософхоз, чийто кораб е на пристанището в Мурманск, освен да са отишли при Ина и Зина?
- Познаваш ли ги?
- Всички шофьори и моряци ги познават и поне половината сигурно са спали с тях, но не всички си признават. А вие момчета, кажете какво се случи. Ина и Зина да изгонят мъже. Това е събитие. Разказвайте.

Шофьорът, млад мъж, може би малко по-възрастен от нас, изгаряше от любопитство.

Кръстьо млчеше затова аз реших да си призная.

- Не са ни изгонили. Ние се уплашихме и избягахме.

Шофьорът така се затресе от смях, че камионът затанцува по шосето. Добре че бързо се овладя, успокои машината и продължи да се смее по-тихо.

- От една страна вие сте най-големите страхливци, които съм виждал. Да се уплашите от две баби. А от друга страна, сте най-смелите мъже, които съм виждал, защото сте се решили в този див студ и по това пусто шосе да вървите пеша до Мурмански. Голям късмет извадихте момчета. По това шосе я мине

някоя кола на седмица я не мине. Щяхте да си замръзнете и кой знае дали някога щях да открият телата ви.

Той продължи да говори и да се смее, но ние, изтощени от всичко преживяно и изпито, клюмнахме глави и заспахме.

Когато шофьорът ни събуди с доста енергично разтърсване, видяхме, че бяхме спрели пред вратата на пристанището.

- Е храбри страхливци, докарах ви.

Благодарихме най-горещо на спасителят ни от студа и му дадохме каквито пари ни бяха останали. Той от своя страна, изненадан от щедростта ни, викна след нас⁷

- Момчета, ако решите пак да ходите по жени, обадете се, за толкова рубли ще ви возя из цялата мурманска област.

Вече в каютата ми, напълнихме по една кофа с топла вода, потопихме измръзналите си крака, отворихме една водка, наляхме си в чашите и Кръстьо вдигна тост:

- За Бялата смърт!

- За смъртоносните Ина и Зина! – допълних.

Отпихме, опипахме се, за да се уверим, че сме живи и си обещахме да не ходим повече по жени.

Престоят ни в Мурманск продължи цял месец. Срецах много ослепително красиви жени от местната раса, но вече наистина бях загубил желание за любовни приключения. И изобщо, ако имаше нещо хубаво във вече бившия Съветски съюз, беше това, че тук можеха да се срещнат невероятни красавици от всички раси и народности, населяващи необятната страна. Но ние с Кръстьо извадихме късмет. Открихме най-грозните.

Всъщност бяхме провели едно включено наблюдение, но не го довършихме.

Провалихме се и за малко щяхме да загинем. Тогава осъзнах колко трудно и опасно може да бъде антропологическото изследване. Също така разбрах, че антропологът не винаги попада на най-хубавите девойки на племето.

АГРЕСИЯТА

Най-трудното в живота на моряка е примиряването с ограниченото пространство на кораба и с ограничения брой жители на корабното село. Ако теснотията на каютите се компенсира донякъде от безкрая на морето, то обречеността да общуваш с месеци и то денонощно с едни и същи хора, без да имаш възможност да се усамотиш, предизвиква високо нервно напрежение. Много моряшки колективи заболяват от

„полярната болест" (Лоренц). След месеци на еднообразно общуване, „най-малкият неприятен жест, едно шумно изсекване", например, най-малката забележка или обидна дума, изгървана неволно, могат да отключат бурна реакция, да предизвикат неприятно скарване, сбиване, люто намразване и превръщането на доскоро близки приятели в непримирими врагове.

Изобщо взаимоотношенията в моряшките колективи следват стриктно моделите на вътрешновидовата агресия, описани от Лоренц и са едно от многото доказателства за верността на теорията му.

Също както лелята на Лоренц, която често сменяла прислужниците си, защото отначало харесвала новодошлата, но с течение на времето започвала да я мрази, изгонвала я, заменяла я с нова и цикълът се повтарял, моряците в първите дни на пътуването, когато още не се познават добре, взаимно се харесват. След няколко седмици, обаче, всички истории са разказани, всеки знае всичко за другите, всеки е показал добрите и лошите си страни, разкрил е привичките си, пристрастията си, интересите, фобиите си. Удоволствието от общуването бавно започва да се превръща в тъпа досада. Тъй като на кораба няма къде да избягаш, няма как да си починеш от другия, всеки почва да се затваря в себе си. Настъпва всеобща депресия. Другите стават непоносими, неприятни типове, идиоти със смахнати навици, които все повече и повече не можеш да понасяш. Ако в този момент корабът спре на някакво пристанище и натрупаната психична енергия бъде изразходвана за запознаване с новата среда, за спечелване на вечната война с митничарите, за едно сексуално приключение или за една изгодна покупка, негативните чувства биват забравени. Другите отново са симпатични колеги и в следващите седмици плаване има достатъчно много нови впечатления, които да бъдат преработени в истории, да бъдат разказани и изгладени, да обраснат с нови фантастични допълнения.

Ако обаче плаването продължи, не е изключено да се стигне до убийствено тежка атмосфера.

И все пак, рядко се стига до ексцесии, защото опитът е научил тези хора да се справят с подобни кризи. Много от корабните ритуали са насочени към символичното репрезентиране на психическото напрежение, така че то да бъде изведено извън вътрешния мир, да бъде социализирано, разбрано и преодоляно. В този смисъл особено интересен е един шумен ритуал, чийто смисъл е да направи „табу" този, който се е почувствал непоносимо изнервен и да го отдели безболезнено от останалите.

Когато някой индивид усети, че е достигнал степента, в която под напора на агресивните си импулси е в състояние да извърши някакво безразсъдно, ритуалът изисква той да върже някаква тенекия на въже и да тръгне из кораба, влачейки тенекията след себе си. Естествено, влаченето на тенекията по стоманената палуба предизвиква невъобразим шум. Така всички разбират, че даденият човек е стигнал предела на психическите си възможности и по най-бързия начин му се урежда напускането на кораба и връщането в родината. Човекът, символизиран по такъв начин психическото си напрежение, става табу. Него го е „хванало желязото“ и той се ползва от неприкосновеността на лудия. На него му се прощават ругатните. Той може да си позволи много по-критично и свободно поведение към всички останали.

Аристотел и Фройд посочват, че изкуството е едно средство за катарзис, начин да сваляш агресивното напрежение като го насочиш към творческа дейност. Моряците сами са открили тази възможност и на корабите можете да срещнете най-различни самобитни творци. Те всички са лаици и обикновено създават трогателно наивни литературни произведения, пишат поезия изпълнена с рева на морските вълни и с блясъка на бледата луна, рисуват примитивни картини или майсторят скулптори от миди, от стари въжета и от каква ли още не.

На един от корабите пътувах с драматурга Симо. Той беше моряк и в ученето не беше напреднал особено, стигайки едва до седми клас. Беше компенсирал чрез увлечението си по историята и със своите познания можеше да засрами всеки професор по история. Но Симо се беше издигнал на един по-висок етап от простото демонстриране на историческа ерудиция. По неизвестно какъв начин той беше попаднал на “Александър Велики” - една пиеса на Расин. Оттогава Симо бил неудържимо завладян от страстта да пише пиеси в класически стил. Той се беше обърнал към българската история и с националистичен план съчиняваше пиеси за българските царе и техните подвизи. Самото име – Симеон – му подсказваше, че е избран от съдбата за да възвеличи в една достойна пиеса делата на Симеон Велики. Въпреки, че в пиесите му се описваха драматични събития на коварства, предателства, на любов и изневери и на грандиозни битки, в тях се нижеха дълги по няколко страници монолози. Принцеси, князе и прости воители говореха на един витеват, превзет и помпозен стил, от който веднага заболяваше глава и само човек склонен на интелектуален мазохизъм, можеше да прочете пиесата докрай.

С описанието на кървави битки Симо се бореше с агресивните си импулси, но съчиняването на монолозите окончателно възпали мозъка му и един хубав ден Симо тръгна по палубата, влачейки на връвчица празна тенекиена консерва:

- Сърби ме главата отвътре и не мога да се почеша! – отчаяно виеше той.

Както при повечето ритуали и при този не се знае кога и как е произлязъл. Но чисто интуитивно, моряците са намерили най-подходящото действие за да се справят с „вътрешновидовата агресивност“.

В ритуала шумът играе централно място. Наблюденията на Лоренц върху „полярната болест“ също показват, че извършването на едно безобидно, но много шумно действие може да намали агресивното напрежение. Случва се така, че човекът изразил по толкова красноречив начин невъзможността да понася повече корабното си обкръжение, не може веднага да го напусне, тъй като няма кой да го смени или остават още много дни на пътуване до първото пристанище. Но веднъж извършил ритуала, човекът обикновено се успокоява и реакциите му се връщат в нормата.

Така стана и със Симо. След като обиколи няколко пъти палубата и капитанът му обеща, че на още на първото пристанище ще го отпрати за България, Симо се успокои, нави въженцето върху консервата и тихо се прибра в каютата си.

Връзката между агресията и културата проличава съвсем ясно на корабите. Моряците спонтанно прибегват до творчеството като средство за справяне за неизбежно нарастващото напрежение. Алиот не правеше изключение и на него гъмжеше от творци. Аз се опитвах да изрисувам стените на каютата си, Петьо пишеше стихове, Симо съчиняваше патриотични пиеси, готвачът бай Андрей създаваше причудливи скулптори и инсталации от стари въжета, вторият помощник Сашо работеше върху една абсолютна теория на относителността, която щеше да покаже, че теорията на Айнщайн е само частен случай от неговата, Карамешкин чертаеше проект за хибрид между подводница и дирижабъл, конкурентът му Станимир конструираше на задната палуба орникоптер, Батяanko изучаваше котировките на петрола по световните борси, помполитът съчиняваше високохудожествени доноси, а капитан Рачински учеше български. Погледнат от този ъгъл Алиот си беше една плаваща лудница.

ТАРАМБУКАТА

Българският моряк не е истински моряк. Той е в същност един гурбетчия. Гурбетчията не забелязва нито красотата на задморските страни, нито пътските изкушения. Единствената му цел е да спасри някоя и друга пара, да слезе на брега и да

заживее мирно и тихо. Но годините минават. Гурбетчийството става начин на живот. Човек се оказва неспособен да се промени, тъй като магията на морето отдавна го е пленила, без той да е усетил това. Но накрая го разбира. И когато семейството му го упреква, че продължава да плава, той отвръща грубо, но точно: "На който гъзът му е глътнал морска вода, той остава в морето завинаги!"

По този начин моряците всъщност описват концепцията на Бурдьо за хабитуса. Корабният хабитус е изключително мощно структуриран. Той е укрепван от времето на гръцките триери и римските галери, изглаждан е и е потвърждаван от множеството поколения моряци чрез „колективно формирани схеми за поведение и преценка” и е естествено да оказва също така мощно структуриращо въздействие върху всеки, попаднал всред моряшките колективи.

Като „генериращ принцип на обективно класифицируими практики” корабният хабитус крие илюзията на една двойствена обективност. Освен природно възприеманата социална структурираност на хабитуса, обективно се възприема и рационално структурираната чрез проектирането и построяването материална структура на кораба. Дистинкциите на хабитуса са зададени на две нива – социално и морфолгично, поради което те налагат много по-твърди ограничения върху корабното общество, но и много по-силно привързват индивида към него. Веднъж социализиран в условията на корабния хабитус, индивидът става неспособен да се приспособи към много по-хлабавите дистинкции на земните общества.

Получавайки мизерно заплащане, българският моряк в своето гурбетчийство разчита на “марфата”, тоест на контрабандата и това го въвлича в постоянна война с митничарите от всички пристанища. Но преди да ви разкажа за тази война, искам да ви запозная с Ицо-тарамбукта.

Прякорът, с който Христо се качи на кораба беше “Унгарецът”. Родителите му са се преселили още преди войната в Унгария, където работили като градинари и Христо се беше родил и живял там до осемнадесетата си годишнина, до деня, в който българските власти го бяха извикали да отбие военната си служба в България. Христо тръгнал с желание, тъй като искал да види с очите си страната, за която толкова много е слушал от родителите си. Зачислили го във военния флот и той, който през живота си не бил виждал море, изведнъж се влюбил в него. Това предопределило съдбата му. След трите години военна служба, вместо да се върне при родителите си, Христо беше избрал моряшката професия.

В един от баровете на Ротердам, Христо, заедно с други трима моряци, лекувал стреса си от дългото пътуване. В бара свирел оркестър. Когато музикантите спрели да свирят, те седнали на съседната маса и Христо с учудване чул да си говорят на унгарски. Той не бил говорил унгарски от шест години и изпитал силно желание да си поприказва с музикантите. Отишъл до тяхната маса и ги заговорил. Музикантите – емигранти от Унгария – също, откакто избягали, рядко имали възможност да говорят унгарски, освен помежду си. Те страшно му се зарадвали, но трябвало да се връщат на сцената, тъй като почивката им свършила. Попитали ли го дали може да ги изчака до края на програмата им, за да си поприказват истински.

Христо охотно се съгласил. Музикантите го замъкнали в квартирата им и до сутринта, обхванати от носталгия, пили и си спомняли за Унгария. Въпреки че Христо от шест години не беше се връщал там, той все пак разполагал с по-свежи спомени от музикантите, които били млади момчета, когато участвали в Унгарското въстание. С нахлуването на съветските танкове, те успели да избягат на Запад и оттогава тъгуваха за родината си. Когато на разсъмване Христо с натежали крака станал да си върви, един от музикантите взел една малка африканска тарамбука, която се въргала в един от ъглите на стаята и му я подарил за спомен.

Оттогава Христо тероризирал околните си с упоритите си опити да стане виртуоз в биенето на тарамбука. От този момент нататък Христо стана “Ицо – тарамбуката”.

ИКОНОМИКА

Голямата икономика, свързана с търгуването на стоките, които корабите пренасят, изобщо не вълнува моряците. Както либералният икономист не се интересува от конкретното съдържание на стоката, а приемайки, че тя има някаква полезност, се съсредоточава как стоката се държи на пазара, така и моряците не се интересуват от съдържанието на стоката, а само как да бъде натоварена, тъй като лошо подредения товар може да преобърне кораба. Те не се интересуват дали носят оръжие за Ангола или лекарства за Египет. Важното е стоката да притежава полезност и това да изисква тя да бъде превозена по море. И най-важното е да има стока. По принцип стоки има винаги, но не беше така при плановата икономика на социализма.

Може да си помислите, че няма нищо по-рационално от плановата икономика и ще сгрешите, защото рационалността на плана често влизаше в противоречие с търговската рационалност.

Благодарение на тази плановост, българските кораби често пътуваха празни до някое отдалечено пристанище на планетата, за да донесат стока, от която зависи изпълнението на плава на някое предприятие и в същото време по други пристанища залежаваха стоки, от които хората в страната се нуждаеха.

Спомням си едно от тези безумия, когато престояхме четиресет дни на рейд пред Дурацо, за да натоварим битум, от който се нуждаеше обединението “Пътни строежи”, за да изпълни плана си. Платихме хиляди долара за престоя, изоставихме множество други стоки, които трябваше да вземем от Италия, но накрая – два дни преди Нова година, доставихме скъпоценния битум на обединението. Началниците получиха своите премиални, а икономиката ни загуби стотици хиляди долара.

Моряците малко се вълнуваха от националната икономика и от парадоксите на социалистическото планиране. Затова пък изцяло бяха потопени в икономиката на контрабандата, която има глобални измерения и има съществен принос за просперитета на човечеството..

Заедно с корабоплаването и търговията са измислили и митниците. И оттогава между митничари и моряци се води нестихваща война. Въпреки това, те са съдбовно свързани, тъй като са взаимно зависими и като полюсите на магнита представляват едно цяло. Ако не съществуваха митата, които митничарите охраняват, (понякога твърде избирателно), моряците не биха могли да правят контрабанда. Ако не бяха моряците, така упорити в контрабандата, много от митничарите биха станали излишни.

По времето, когато пътувах, контрабандата беше се превърнала в държавна политика за много страни и особено за нашата. Държавна сигурност безсрамно търгуваше с оръжия и наркотици под благородния предлог, че помага на освободителните движения в Африка и Латинска Америка . Мощни международни организации – синдикати, картели, и неправителствени организации с най-хуманни цели, правеха контрабанда с наркотици, оръжия, жени, хонконгски швейцарски часовници и с какво ли не.

На фона на този много-милиарден бизнес, контрабандата на българските моряци беше просто неабелижима величина. Въпреки това, митничарите от всички страни воюваха с нас с най-голяма злоба и настървение. Причините бяха няколко. Първо, ние не бяхме в състояние да предлагаме тлъсти подкупи, второ хванеш ли някой моряк с десетина бутилки контрабандно уиски, изобщо не рискуваш да ти пратят наемни убийци и трето, показваш, че все пак си заловил някой нарушител, колкото и дребен да е той, и по този начин оправдаваш заплатата си.

Наистина, нашата контрабанда се ограничаваше до няколко бутилки алкохол и няколко кашона цигари, а в социалистическите страни и до някои дефицитни и трудно намиращи се дрешки и западни стоки като модните тогава транзистори, които напредничавата социалистическа индустрия още не беше се научила да произвежда.

Колкото и дребна да беше тази контрабанда, наречена на моряшки жаргон “марфа” българският моряк не можеше да се откаже от нея, защото още по-дребна беше неговата заплата. Единствено благодарение на марфата, той можеше да припечели нещо, което да оправдае плаването му. Социалистическите началници си затваряха очите, пред незаконните занимания на моряците, защото това ги спасяваше от необходимостта да повишат заплатите. Така държавата печелеше двойно от моряците като им плащаше мизерно и като глобяваше жестоко хванатите с контрабанда.

Моряците нямаха друг изход освен да поемат двоен риск – и в морето и на митницата.

Борбата с митничарите приличаше на играта на котката с мишката. Ние се опитвахме да откриваме нови и нови начини за укриване на контрабандата, а митничарите търсеха нови способности за претършуване на кораба. Естествено, борбата се водеше и се води с променлив успех и едва ли ще има край.

Единственият моряк, който хванаха с контрабанда, но не глобиха беше Батяanko. Той пригответил двайсетина бутилки за криене, но на влизане в Хартлепул, когато телевизорът започнал да лови английските програми, Батяanko се зазяпал в някакво шоу и забравил за бутилките. Митничарите ги откриха в кабината му. Бутилките си стояха в един от ъглите без всякакъв опит да бъдат прикрити. Очевидно беше, че нарушителят е или голям глупак, или нещо му е попречило да си свърши работата.

Конфискуваха уискито. Батяanko трябваше да се яви на другия ден в съда, където съдия щеше да определи размера на глобата, която да плати.

Помощниците начело с капитана се замъкнахме на делото по-скоро от любопитство, отколкото от състрадание. Бяхме единствените зрители в залата. Съдията изслуша митничаря, който описа как са намерили бутилките. След това изправи Батяanko и го попита, защо прави контрабанда.

И в този момент Батяanko държа първата велика реч през живота си. Той говори за трудния живот на българския моряк, който пътува на стари ръждясали гробници, купени от българското параходство след като са били бракувани от някоя западна компания. Говори за срамно ниските ни заплати и за престарелите си родители, които трябва да издържа.

Речта беше дълбоко затрогваща и най-важното, беше изнесена на такъв съвършен английски, че когато Батяanko свърши, съдията още веднъж запрелиства документите и попита:

- По документи вие сте български моряк без образование, така ли?
- Не само по документи ваша чест – отговори Батяanko – такъв съм.
- За първи път в живота ми срещам чужденец и при това моряк, който да знае толкова добре английски – каза възрастният съдия и заглежда неогледната фигура на Батяanko. Къде сте го учили?
- На корабите и от ББС, ваша светлост.

Съдията се замисли, метна книжата настрани и отсече:

- За това, че говорите толкова добре английски няма да ви глобя. Ще си останете само с конфискацията.

Ние изръкопляскахме, но съдията ни погледна строго и тутакси спряхме. Той подаде на щастливия подсъдим някакъв документ.

- Sign here and you are free.

Батяanko се наведе над листа, но нали не знаеше да чете, смутено каза:

- Your honour, I forgot my glass on a ship. Will you tell me, when exactly to put my signature?

Съдията посочи с пръст и допълни:

- You are very absent minded man, Mr. Tanco aren't you?
- Yes your honour, you are absolutely right.

* * *

В повечето случаи, митничарите се задоволяваха с бегъл преглед и започваха здравата да тършуват, когато имаха съмнение за сериозни количества цигари и алкохол или за наркотици. Особено в последния случай, те биха готови да нарежат кораба на парченца, само и само да открият дрогата.

Такова тотално претърсване на спретнаха в Лулея – малко градче в дъното на Ботническият залив, но с изключително модерно за времето си пристанище. Товарихме руда, която пристигаше по елеватори от рудниците и се изсипваше направо в трюмовете на кораба. Всичко беше автоматизирано и работниците от командни кабинети, насочваха елеваторите, така че рудата да се разпределя равномерно. И ако по другите пристанища ни товареха за две-три седмици, в Лулея това ставаше за дни.

Не разполагахме с много време, за да реализираме марфата. В Лулея продавахме на шведите един френски коняк с показателното име “Дьо Жарден”.

Всички бяхме убедени, че тази евтина смес, която във Франция купувахме за няколко франка, е наистина един букет, набран от градината на алкохолните напитки и че всъщност се състои от остатъците по недопитите чаши по баровете, с които в някой таен цех пълнеха бутилките. Конякът беше труден за поглъщане дори и от най-закоравелите пияници на кораба, но за шведите той имаше едно забележително качество. Четиридесет и пет градусовата течност в комбинация със специфичния си вкус предизвикваше много по-бърз ефект, от който и да е друг алкохол. Контрабандната цена на коняка беше много по-висока и от най-реномираните уискита, джинове и водки.

При това, изнасянето му беше изключително лесно и не криеше за нас никакви рискове. Продавахме коняка на докерите. Те опасваха кръста си с бутилки, както съветските герои от Втората световна война са се опасвали с гранати, преди да се жертват като се хвърлят върху амбразурата на бункера, откъдето немската картечница е сеяла смърт по настъпващите бойци. Но докерите правеха нещо още по-героично - влизаха в закрития елеватор и неизвестно как вървяха срещу сипещата се пълнорудна река високо над главите на митничари и полицаи, дебнещи по входовете и оградата на пристанището за контрабандисти. Модерните детектори и скенери, както и специално обучените кучета, бяха безсилни пред героизма на докерите.

Предполагахме, че вече в града те реализираха двойна и тройна печалба, но никой от нас не си и помисляше да се впусне по елеватора и да тръгне срещу тоновете руда, които се сипеха от него и при това при минусовои температури от десетина-двадесет градуса.

Ицо-тарамбуката и Микос-електротехникос, реализирали добра сделка с двама докери. И двете страни били доволни. Ицо и Микос, като добри търговци, поканили купувачите в каютата си, щедро отворили една бутилка и почерпили за сделката. Благодарните докери поканили двамата търговци да се видят извън пристанището след няколко часа и да се почерпят истински. Уговорили се и двамата наши моряка цъфнали в уговорения час на уговореното място. Докерите вече били там и завели новите си български приятели в дома на единия от тях.

Шведите отворили една бутилка уиски и се започнала задушевна разпивка. Оказало се, че единият от тях е бил в България и е изпълнен с любов към страната ни.

- Видяхме в рекламата – разправял той- че цялото семейство от четири души можем да почиваме две седмици на “Златни пясъци” само срещу петстотин долара. Бяхме слушали, че в България е слънчево, а морето невероятно топло

и решихме да опитаме. Все пак подозирах някаква клопка в ниската цена, затова взех хиляда долара допълнително със себе си.

Нямаше никаква клопка. Имахме фантастична почивка. Жената и децата по цял ден стояха на плажа и се къпеха. Аз също исках да поплувам в морето, но така и не стигнах до плажа. Тръгвах сутрин твърдо решен, но стигах единствено до барчето на хотела. Вечерта жена ми ме прибираще оттам и с огромни усилия ме довлечаше до стаята. Така и не изтрезнях двете седмици.

Тази година твърдо съм решил пак да почиваме в България, въпреки че жена ми не е много съгласна и се опитва да ми поставя условия. Дано този път стигна до морето.

Да прием за вас и за вашата прекрасна страна!

Бутилката скоро свършила и се оказало, че шведите нямат повече нищо за пиене. Тогава Микос и Ицо, вече достатъчно глътнали, обещали да се върнат на кораба и да донесат още за пиене.

Върнали се и без да му мислят взели две бутилки уиски, пъхнали ги в един сак и се отправили право към вратата на пристанището, където веднага били задържани от митничарите. С пиянско упорство и наивност, двамата започнали да обясняват, че нямат намерение да правят контрабанда, а да почерпят новите си шведски приятели.

Митничарите не се трогнали от обясненията им, и тутакси конфискували бутилките. Единият от тях ги отвел в друга стая и им връчили да попълват някакви документи. Митничарят се сетил за нещо и излязъл без да заключи вратата. Нашите тутакси видели шанс за бягство. Хвърлили документите, отворили вратата и хукнали през глава към кораба.

След тях се впуснали митничарите. Няколко тичали след Ицо и Микос, а други ги подгонили със служебните коли, надувайки сирените.

Притиснати от всички страни, двамата бегълци стигнали до кея. Пътят им бил отрязан и Микос вдигнал ръце, но Ицо и не мислел да се предава. Той смело се хвърлил в ледените води на пристанището и заплувал навътре към морето.

Точно в този момент един съветски кораб правил маневра за приставане на кея. От палубите забелязали плуващият смелчага и тутакси му хвърлили въже. Ицо се хванал за него и извикал.

- Спасете ме, аз съм български разузнавач и шведското разузнаване ме гони, за да ме арестува.

Това бяха години на шпиономания. На Запад Джеймс Бонд се бореше с комунистическите агенти, а на изток далеч по-смели разузнавачи воюваха от

страниците на книгите и от екрана на киното с омразния капитализъм и непрекъснато го побеждаваха.

Съветският капитан взел за чиста монета думите на Ицо и вече се виждал награден с медал, за това че е спасил наш разузнавач.. Спрял маневрата и дал команда за отдалечаване от кея. Измъкнали мокрият и премръзнал Ицо на борда и тутакси го наврели в една топла каюта. Дали му сухи дрехи и коняк да се сгрее.

В това време между капитанът на съветския кораб и шведските власти се започнала ожесточена комуникация. Шведите искали да им се предаде опасния контрабандист, който навярно търгува с дрога, а руският капитан отказвал, позовавайки се на правото, според което корабът си е съветска територия. Междувременно капитан Рачински се завърна от града и шведските митничари го извикаха в управлението. Там той заварил поизтрезнелия Митьо, който чистосърдечно разказал какво се е случило.

- Идиоти, алкохолики, безмозгие бляди!

Рачински дълго ругал. После превел на шведите разказа на Митьо, но те недоверчиво заклатали глави.

- Не, човек не се хвърля в ледените води на залива за една бутилка уиски. Тук са замесени наркотици! – твърдели те.

Рачински, подушвайки огромен скандал, поискал да говори с колегата си от съветския кораб. Принуден бил да му обясни, че не става дума за никакъв героичен разузнавач, а за пиян идиот, който е подлудил шведските митничари и бреговата полиция и тепърва ще му създава ядове.

Разочарованият капитан на съветския кораб побеснял на свой ред и се втурнал към мнимия разузнавач. Ореолът на герой, който допреди малко греел над главата над Ицо се стопил на секундата. Смъкнали му сухите дрехи, накарали го да навлече своите мокри и го изблъскали с подходящи изрази към трапа, откъдето той се спуснал в митническия катер. Щракнали белезниците на ръцете му и го отвели в управлението.

И тогава се започна. Стотици митничари със специално обучени кучета да подушват наркотици и с разни приспособления като криви огледала и други хитрини за надничане в недостъпни места, нахлуха на кораба. Почти го разглобиха на части. Откриха ни всички тайници, но освен няколко все още непродадени бутилки “дъо жарден” не намериха нищо.

Тръгнаха си сърдити, защото бяха убедени, че сме ги надхитрили и в последния момент сме успели да се отървем от наркотиците. Бяха толкова разочаровани, че не глобиха Микос и Ицо. Дори им върнаха бутилките. Нямахме смисъл да се заяждат на

дребно, след като по тяхното дълбоко убеждение, бяха изтървали голямата контрабанда.

* * *

Съществена черта на моряшката култура е „моряшкото пиене“. При силно стресовия начин на живот, алкохолът се явява естествен антидепресант. Алкохолът също се поетизира. Той е важен герой в моряшките разкази. Всяко едно пътуване в тях е обилно полято с алкохол. Пристанищата се помнят по напиванията.

Особеността на моряшкия алкохолизъм е, че моряците практически не могат да пият по време на път. Твърде рисковано е, а и се наказва строго. Това е една от причините пристанищата да са така бленувани. Връзването на кораба за кея е нещо като сигнал за фиеста. Колкото по-дълъг е бил периодът на въздържанието, толкова по-голямо е напиването. Често в запой минава целият престой и морякът не успява да види почти нищо от посетената страна.

Алкохолизмът руши моряшкия организъм, но дава гориво на историите му. Ако ти просто си пропуснал някое пристанище, поради пиене, но искаш да разкажеш за него, можеш да слепиш една фантастична история, използвайки оскъдните сведения на тези, които са го посещавали и черпейки смело от въображението си. Така се получават някакви странни градове и страни, които си приличат с истинските само по имената.

АЛКОХОЛЪТ

“Когато си помисля колко дълго съм бил мъртъв
и колко дълго ще бъда, веднага ми се допива.”

(*Признание на вечно пияният портиер на морския клуб във Варна.*)

Стремешът към опиянението и забравата е същностна характеристика на човешките същества. Той произтича от съзнателната природа на човека и е резултат от умората да съзнаваш.

Екзистенциалната дихотомия на Фром - да съзнаваш едновременно и безкрайността на битието изобщо, и крайността на собственото си битие - ражда онова безпокойство (описано от Киркегор като “безпокойство съзнателно и безсъзнателно”), което тресе човешкото същество до последния му миг.

Да се спасиш от безпокойството и да изключиш пораждащото го съзнание; да се потопиш в неразчленимото единство на безпаметството и да изпиташ съществуването в първичната му цялостност и непосредственост; да се измъкнеш от плена на времето и пространството и да се озовеш в точката на пред съществуването на света, в която няма

разлика между битие и нищо, между съзнаващо и съзнавано, между крайно и безкрайно - всичко това е голямото изкушение на съзнаващия човек. Опиянението ни дава възможност да експериментираме вечността, без този опит да бъде помрачаван от разчленяващата лудост на разума.

Изучаваме с любопитство и любознателност пъстротата на света, за да открием един ден с погнуса, че “законите на разума са тъждествени с тези на битието” (Хегел). Оказва се, че в нас и извън нас всичко е детерминирано, закономерно и скучно. Всичко е предопределено и повторяемо. В универсума няма фриволност, няма случайност, няма шега, няма лудост. Слънцето всеки ден упорито изгрява от изток. Всички ябълки падат на земята и нито една не прави опит да полети. Сметките за тока и парното идват всеки месец.

Няма начин човек да не се изпълни с ярост към подобно съвършенство и хармония, да не заизпитва омраза към прецизната предсказуемост на света. Раздиран от желанието да познава и подрежда действителността, от една страна и от желанието да изяви себе си като се противопостави на всичко подредено, на всичко, което посяга на неговата субективност, от друга, индивидът си отмъщава на детерминиращия разсъдък като го опива. Алкохолът обърква силогизмите, кара мисленето да се върти в кръг около някаква тема като куче, захапало опашката си, всява хаос в асоциациите, размътва доскоро ясният наглед.

Светът престава да бъде структуриран. Разпада се на отделни фрагменти. Престава да функционира според правилата на логиката и физиката. Започва да се държи странно. Залита на една страна. Противоречи си. Чрез произволното комбиниране на частите възникват парадоксално нови светове. Объркването е така цялостно и така контрастира с предишната неизбежност и сериозност, че поражда смях.

Универсумът е престанал да бъде нещо солидно, превърнал се е в играчка, в шега, в средство за забавление на пиещия субект.

Сартър ни учеше, че съзнанието за нищото ни дава свободата да избираме, но страхът от избора ни връща отново в царството на необходимостите. Алкохолът ни дава пълна свобода. Всеки друг избор заробва, само изборът да пиеш те освобождава от закономерното. Приемаме алкохола като избавление от ежедневието, от задълженията и необходимостите на живота. Потъваме в неговата всепозволеност, за да открием един ден, че сме станали свободни от материята изобщо, но зависими от алкохолната течност конкретно.

Това е цената за веселбата. Но без нея животът би бил проста последователност. Културата на отделните народи и на цялото човечество би била интересна като телефонен указател, ако нямаше средство да се разбърква подредеността и повторемостта на битието, подредеността и повторемостта на социума, на живота изобщо и особено на собствения живот.

Алкохолът ни прави различни. Той разбърква вътрешната ни структурираност. Прави съзнателното безсъзнателно и обратно. На мястото на Аза поставя То, а от Супер-Аза прави Аз-супера. Възстановява почти заличените следи на архетипите, за да витализира древни колективни комплекси и да ни въвлече в оргията на масови истерии и индивидуални безумия. Позволява ни да проиграем всички възможни комбинации от душевните елементи, образуващи личността ни. Понякога така проиграваме живота си, завъртени в една “руска рулетка” на непредвидими реакции.

Падаме и ставаме, плачем и се смеем безпричинно, откриваме в себе си неподозирани възможности, за да ги изгубим в следващата чаша, виждаме другия в нови измерения, докато престанем изобщо да го виждаме. С една дума, гаврим се с всичко, което природната и социална еволюция се е опитала да произведе като свой връх, връщаме се назад по криволичещата ѝ стълбица или се превръщаме в хибридни създания, съчетаващи миналото и бъдещето на еволюционната спирали.

Без алкохола човек не би напреднал много в собственото си самопознание. Той би останал в плен на теоретични конструкции и оптимистични заблуди. Алкохолът е стендът, на който човешкото в нас се подлага на изпитание. Някои се оказват лошо конструирани. Изгарят им бушоните. Взривяват се при пределните стойности и често при взрива загиват невинни.

Алкохолът е лабораторията на индивида. По-добре е да изпитаме в лабораторни (то ест алкохолни) условия здравината на нашата хуманност, отколкото, с пълно невежество относно нейните възможности, да се втурнем на високи скорости в живота.

Алкохолът е като знака. Извън личностните взаимоотношения, той е една течност с висок градус. Както знака той изкуствено е създаден от хората, за да означава специалните и гранични състояния на човешкото общуване и съществуване. И както езикът в някаква степен създава реалността, така и алкохолът в някаква степен създава тези състояния и това съществуване. В този смисъл алкохолът ни помага да разберем връзката между език и реалност и между алкохол и свръх реалност. Алкохолът няма собствено съдържание, но ни помага да разберем и изразим нашия спиритуален живот.

Да се проумее алкохолът като език, като кодиращ културни значения, като сложна система със свои понятия и граматика е трудна задача. Крайно време е да се създаде семиотика на алкохола и алкохолистика, но не като медицинска наука, а като аналог на лингвистиката. Ние все още не разбираме напълно човешката култура, защото когато сме трезви, пренебрегваме една от най-мощните системи, опосредстващи живота ни и обладани от вината, съпътстваща махмурлука, подло отричаме значението ѝ.

Както езикът на всеки от нас се различава по нещо от езика на другите, така и пиянството на всеки от нас има индивидуални нюанси и изразява уникалната природа на нашия опит и субективност. Но алкохолът ни обединява, защото задоволява универсални човешки потребности от общуване в свръхреалното, където всяка реалност се релативизира, обезценява, придобива случаен и произволен характер и се утвърждава първичността на човешката виталност.

Накрая, от психологическа гледна точка, лишеният от собствено съдържание алкохол изпълнява функциите на типичен стресор. Като такъв той усилва всяко чувство и всяко преживяване. Радостта става щастие, а скръбта трагедия. Алкохолът изгаря в stomасите ни и освободената при процеса енергия се превръща в енергия на чувствата.

Без неговата помощ много бързо щяхме да се превръщаме в безразлични, отегчени, емоционално равни същества, неспособни да изпитват дълбоки чувства и следователно - неспособни да се наслаждават истински на живота.

Алкохолът гори и ни изгаря, руши крехките ни системи, проектирани да работят с друго гориво и организъмът ни се износва. Заболяваме от рак, сърдечни болести, цирози и склерози и умираме рано, а можехме като йогите да живеем по триста години. Наистина въпрос на избор, дали да живееш като човек или като растение.

Алкохолът макар и много рядко, понякога ни надарява с необикновени способности, загатвайки, че чудесата са присъщи на човешката природа.

ИСТОРИЯТА НА КАПИТАН ТОСТ

Напускайки теорията, искам да ви разкажа за един човек, вече покойник, с когото имах щастието да пътувам кратко време и чийто живот и деяния са доказателство за неизучените възможности на алкохола да ни превръща в свръхчовеци.

Когато младият Тост завършил Морско училище и тръгнал на своя първи рейс като помощник-капитан, Втората световна война била в разгара си. Моретата гъмжели

от мини и подводници и беззащитните търговски моряци подтискали страха си с големи дози алкохол.

Същият дух на унииe и алкохолизъм царял и на малкото търговско корабче, с което Тост тръгнал на своя първи рейс. Един от по-старите помощници изкушил бившия курсант-трезвеник и отличник на випуска лейтенант Тост със сто грама коняк. Тези сто грама, заедно с внезапно надигналото се вълнение се оказали свръх силите на младия мореплавател и той, пренебрегвайки офицерската гордост, хукнал към борда, опасно навеждайки се през него. В този миг корабът връхлетял на дългоочакваната мина и взривната вълна изхвърлила далеко от смъртоносния смерч на взрива повръщания помощник.

Всички загинали. Само младият Тост доплувал до брега, където рибари намерили безжизненото му тяло, проснато върху пясъка.

Две седмици били изминали, откакто по улиците на черноморския град чернеели колективните некролози на загиналите моряци. Минала и панихидата за упокой на душите им. Започнали да позасъхват и сълзите на опечалените девойки, доскоро мечтаещи за перспективна женитба с младия помощник-капитан.

И изведнъж, в едно ранно утро се появил Тост. Стройният помощник-капитан нестройно залитал по главната улица на крайморския град, късал колективните некролози и крещял с цяло гърло: “Да живее пиячката, дарителка на живот и възкресителка на мъртвите!”

Когато, разплакани от неочакваното щастие родители, роднини и приятели се втурнали да го прегръщат и целуват, той запял “Воистина воскресе...” и помъкнал всички към близката кръчма.

Оттогава никой никога на видял Тост трезвен.

Той продължил да плава, закрилян от дързостта и шанса си, щедро поливани с алкохол. Тези качества на Тост, както и войната, която силно намалила броя на моряците, му помогнали бързо да премине през всички стъпала на корабната йерархия и да стане капитан Тост в момента, в който народната власт сформирала държавното параходно дружество. Капитан Тост проявил политическа далновидност, постъпил в дружеството и започнал да изпълнява и преизпълнява народностопанските планове.

Алкохолът, разбира се, му носел неприятности, защото пияният капитан бил живо предизвикателство за ръководството на БМФ, полагащо неимоверни усилия за изкореняване на порока от корабите. Освен това, пияният капитан трудно можел да проумее тънкостите на плановата икономика, пролетарската солидарност и

идеологическата целесъобразност и много често товарел не това, което му е било заповядано и не пристигал в пристанището, в което са го пратили.

Наказвали капитан Тост, понижавали го дори до моряк, но той никога не оставал дълго време наказан. Защото винаги възниквала нужда да се закара някъде, без да бие на очи, някой специален товар (а какво по-добро прикритие от пияния, нищо не съобразяващ капитан) или някой кораб, определен за ремонт или нарязване, да направи още някой и друг рейс, за да се изпълни плана. За такива рисковани рейсове капитан Тост, с неговата прочута смелост и късмет бил незаменим. Набързо реабилитирали капитана, той събирал весел екипаж от изпитани пияници и тръгвал да изпълни задачата, успявайки там, където другите се проваляли.

Отношенията между ръководството на БМФ и капитан Тост били точно такива, каквито са отношенията между дядото и бабата от известната народна песен. Бабата, в стремежа си да се отърве от омръзналия ѝ старец (и той сигурно ще да е бил пияница, но по педагогически съображения това в приказките не се казва), прашала дъртака в гората “дано го мечки изядат или пък вълци разкъсат”, ала дядото все се връщал и в торбата си мъкнел мечета, вълци и всякакви зверове горски.

Така и на капитан Тост давали кораби толкова стари, ръждясали и разнебитени, че те стояли над водата по чудо, опровергавайки архимедовите закони. По навигационното си оборудване колумбовите каравели далеч превъзхождали корабите на Тост. За жирокомпаси, радиопеленгатори и радари, помощник, който отивал да работи при Тост, не можел дори да мечтае, пък и било икономически неизгодно такива скъпи уреди да се монтират на съдове, от които се очаквало всеки момент да потънат. Скоростта от пет-шест възела била непостижим идеал за тези кораби. Техните машини произвеждали главно шум и ужасни вибрации и само като страничен продукт на тази им основна дейност се получавало и известно преместване в пространството.

Когато други кораби срещнали нейде из моретата поредната плаваща развалина на капитан Тост, техните екипажи сваляли шапки и мълчаливо изпращали с поглед обречените безумци.

Безумците на Тост, начело с капитана си съвсем не мислели за морското дъно. Ако имало нещо, което истински ги безпокояло, то било празното дъно на техните чаши.

На корабите на капитан Тост можело да няма много неща, но едно безспорно имало в изобилие - алкохол. И все пак, през дългогодишната практика на капитана се случила и извънредно критична ситуация, когато поради ураган, аварии в машината,

упорит насрещен вятър и главно поради липса на пари, корабът нямало как да спре в поредното пристанище и алкохолът се свършил. Тогава капитан Тост доказал, че притежава дързост и широта на мислене, свойствени на великите хора. С един замах той отхвърлил един вековен предразсъдък и намерил просто и гениално решение. При това изрекъл сентенция, достойна за момента, сентенция кратка и смайващо силна, с която увековечил събитието.

“Кораб без компас може да бъде управляван, но без алкохол - не!” - отсякъл капитанът и заповядал да източат спирта от компасите.

И той доказал правотата си като пресякъл Атлантическия океан, Средиземно, Мраморно, Егейско морета и през Босфора и Черно море докарал кораба невредим до българските пристанища.

Единствено капитан Тост можел да извърши това, защото алкохолът вместо да унищожи физическите му и интелектуални способности и да го превърне в тъп пияница, го надарил с необяснима и свръхестествена способност. Капитан Тост не се нуждаел от каквито и да било навигационни уреди, защото той ги имал в себе си като прелетните птици. Дълбоко в неговото подсъзнание работел един непонятен и за самия него, но съвършен навигационен механизъм, превъзхождащ и най-съвременните радари, компаси и навигационни системи.

Капитан Тост във всеки един момент знаел точното място на своя кораб. Той откривал грешките на помощниците, без дори да погледне изчисленията им. Той безпогрешно ориентирал краба в най-сложни обстановки, в мъгла и буря, в незнайни от никого морски течения, в плитчини и теснини и при всички тези обстоятелства, взети заедно.

Тъкмо когато помощниците мислели, че техният капитан спи непробуден сън, той се явявал на мостика най-неочаквано, но винаги навреме и с пиянски дрезгавия си глас казал на вахтения: “Момче, вземи малко на ляво (или на дясно), защото ако продължаваш така, ще се блъснем!”

Рулевият изпълнявал, а помощникът стискал устни и ругаел на ум капитана, защото всеки помощник е сигурен, че е непогрешим в изчислението на курса си. Но не след дълго, помощникът с тих ужас виждал как в далечината изплувал скалистия бряг, в който неминуемо щял да се блъсне, ако не е била намесата на капитана.

В мъгла, когато корабът се движи с протяжно-тъжните призови на сирените в една нереална атмосфера на облачни призраци, капитан Тост винаги откривал кораба, легнал на насрещен курс и с точни команди избягвал сблъскването. Неговите мистични

способности да прониква с един вътрешен поглед далеч в пространството, да получава мигновено решението на задачи, за които се изисква труд и време, да пази нейде в гънките на паметта си всички извивки на световната морска ивица, да познава моретата и океаните по-добре, отколкото ние познаваме нашата стая, да може само с бегъл поглед към звездите, без секстанти, таблици и изчисления, да определя мястото на кораба сред огромния океан и то със смайваща точност, тези негови мистични способности всявали сред помощник-капитани, моряци и механици суеверна почит и даже малко страх.

Както трябвало да се очаква, подвигът на капитан Тост с компасите не бил оценен истински. Преместили щурмана на далечното плаване, феномена на моретата, човека, роден за безкрайните ширини на океаните на “Тракия”.

“Тракия” бил малко корабче с около петнадесет души екипаж, обречено поради своята миниатюрност да се движи винаги почти притиснато до самия бряг и което сновяло единствено между българските пристанища.

Капитан Тост подбрал най-внимателно своя екипаж, давайки приют в гостоприемна “Тракия” единствено на най-върлите пияници, след което започнал такъв безнадежден и безграничен запой, пред който предишните пиенета на Тост изглеждали като невинна дегустация.

“Тракия”, наблюдавана от самолет наподобявала малка черна молекула, извършваща безсмислено брауново движение сред пустошта на морето и само обстоятелството, че улучвала входовете на пристанищата позволявало да се предполага, че зад цялата тази хаотичност е скрита някаква целесъобразност.

Близо шест месеца пивница “Тракия” (никой не смеел да нарече това плаващо съоръжение кораб) била огласяна денонощно от песни и звън на чаши. Нейното влизане в някое от пристанищата винаги водело до весело оживление, превръщало се в малка безплатна атракция, защото наистина било интересно да се гледа как пияният екипаж извършва маневрата и как над всички властвал от мостика като диригент на фалшив оркестър най-пияният от всички - капитан Тост. Дрезгавият глас на капитана, усилен многократно от паралангото, ехтял по цялата акватория на залива.

Поучително било да се слуша с какви псувни конкретизира командите си и с какви цветисти изрази разяснява на моряците техните задължения енергичният капитан. Тост, който владеел няколко езика и псувал съвършено на всички, в особеното си състояние често забравял в кой точно порт правят маневрата. Ето защо, той постоянно сменял езиците, разхождайки се от английския до арабския.

Ако един ден биографите на капитан Гост се опитат да систематизират неговите заслуги към родното корабоплаване, ще трябва да отбележат, че той е допринесъл извънредно много за обогатяването на ругателния фонд на българските моряци.

Не били минали и пълни шест месеца безгрижно плаване край брега, когато ръководството на параходството се оказало в затруднено положение. Трябвало срочно да се достави някакъв товар до едно братско пристанище, а в момента нямало друг кораб на разположение, освен “Тракия”. Малкото корабче не било пригодено за плаване в открито море, но ръководството, както винаги в подобни случаи, решило да заложи на способностите на капитана и на алкохолното безумие на екипажа.

За първи път през своя твърде дълъг дори за един кораб живот, дребосъкът “Тракия” щял да остави могъщата протекция на брега и да се втурне в открито море, пресичайки го от единия край до другия. “Тракия” не била създадена за такъв подвиг, но затова пък тя имала екипаж, чийто дух се отличавал с извънредно висок градус.

При друг капитан, всеки би изпратил “Тракия” с последно сбогом, но при дадените обстоятелства, никой не се съмнявал в благополучното ѝ плаване. Наистина “Тракия” стигнала без премеждия до братското пристанище и мирно хвърлила котва в залива, готова търпеливо да чака реда си за влизане в пристанището. Трябва да признаем, че “Тракия” доста се застояла на рейда и едва към десетия ден пилотският катер тръгнал към нея.

Но странно, вместо да остави пилота и да се върне, катерът се привързал към “Тракия”. Пилотът и двамата моряка, управляващи катера се изкачили по спуснатия трап, пресекли палубата и потънали нейде във вътрешността на кораба. Никой не повикал готовите за маневра влекачи. Пилотският катер не се връщал, никой не отговарял на повикванията по радиото, корабът стоял все така закотвен, от комина му не бълвал пушек, на палубата не сновели хора.

Радистите от бреговата станция не спирани да викат “Тракия”, но тя загадъчно мълчала. Загриженият началник на пристанището изпратил нов катер, за да провери какво става на кораба. За ужас на всички, които наблюдавали катера, той също се швартовал до първия, екипажът се изкачил по трапа и също потънал нейде в кораба. Никой повече не се показал.

Свечерявало се. Другите кораби на рейда палели един след друг светлините си, но “Тракия” тънела в тайнствен мрак. И едва когато нощта съвсем обгърнала тъмния силует на кораба, забелязали с помощта на бинокъл, че някои филистрини светят със

слаба жълтеникава светлина. Но тези светлинки не били никакво доказателство за живот, тъй като не се знаело откога са запалени.

В канцеларията на началника на пристанището заседавали отговорните лица. Всички имали измъчен вид, а в очите им се четяло безпокойството пред неизвестността. Вече били изказани всички, дори и най-фантастичните предположения. Преминали през смъртоносен газ сред товара на “Тракия”, който изтича и трови всичко наоколо, (въпреки, че подобен товар на “Тракия” изобщо не се предвиждал), през внезапно избухнала епидемия (въпреки, че на мачтата на “Тракия” мирно се веел флаг, уверяващ, че на кораба заразни болести няма) и стигнали до чудовищата от рода на Лох Нес и до летящите чинии.

След дълги и безплодни препирни, които с нищо не помогнали да се изясни загадката, участниците в съвещанието взели единственото разумно решение - да извършат военен десант на кораба.

Съвещанието продължило до сутринта, защото провеждането на военен десант, дори и на едно малко корабче като “Тракия” не е никак лесна работа, особено когато срещу себе си имаш за противник неизвестността.

Военните взели в свои ръце инициативата, но работа имало за всички. Трябвало да се получи разрешение от самия генерален секретар на партията, да се уведоми българския посланик, да се съгласува десантът със съответните министерства в столицата и на местна почва да се извърши щателна подготовка, да се предвидят всички възможности, да се вземат всички предпазни мерки. Телефоните звънели непрекъснато. В пристанището, а и в целия град царяла атмосфера на тревожна напрегнатост. На пристанището тази вечер никой не спал. Събрани на групи моряци и работници наблюдавали как се дислоцират военните, пожарните коли и линейките на бърза помощ. Сладкодумни разказвачи изравяли страховити истории за кораб-призраци, плаващи с години съвсем спокойно и самоуверено без никакъв екипаж.

Когато най-после такъв призрак влизал в някое пристанище, изумените хора, които се качвали на борда му откривали, че там всичко е наред - всички машини и механизми почистени и идеално смазани, на мачтите се веели нужните флагове, в салета чиниите и другите прибори били старателно подредени, в кухнята къркали готовите вече ястия, а на мостика димяла още неистиналата лула на капитана. И въпреки този ред, въпреки старателно изписаните в корабния дневник данни за пътя, който корабът е изминал, от екипажа нямало и следа. Колкото и старателно да претърсвали всички ъгълчета, не се откривал никой и накрая ставало ясно, че хората

мистериозно са изчезнали от кораба много отдавна и не е известно каква сила го е управлявала и поддържала в такъв съвършен ред.

Някой обаче уместно отбелязал, че ако параходните компании надушат коя е тази неведома сила, много моряци ще останат без работа и историите изведнъж загубили всякаква популярност. И ако до този момент се взирали по посока на “Тракия” с някакво смесено чувство на страх и любопитство, сега взели да гледат на цялата работа с открита неприязън и да питат защо е нужен този рискован десант, когато бреговата батарея може с два изстрела да освободи пристанището от опасното корабче.

Не ги послушали, разбира се и рано в четири часа, когато слънцето все още не се било показало, но небето вече светело и морето започвало меко да блести със среброто на изгрева, три катера на бреговата охрана, поддържани от малък противолодъчен кораб, се откъснали от военния кей и с максимална скорост се отправили към “Тракия”. Шумът на мощните им мотори раздрал утринната тишина и достигнал до любопитната тълпа, натрупана по кейовете, която морската милиция напразно се опитвала да разпръсне. Гроздове от хора висели по палубите, по мостиците на корабите, по върховете на крановете, стотици бинокли и хиляди погледи били отправени към мястото на десанта.

А “Тракия” стоял на рейда тих и безмълвен, безразличен към всичко наоколо, безлюден. Катерите започнали да описват все по-стесняващи се кръгове около него, докато накрая не се приближили плътно до кораба и по инерция със загасени двигатели се прилепили плътно до бордовете му. После тези, които имали бинокли видели как черните фигури на военните моряци започнали да се прехвърлят на тайнствения кораб.

С противогази и пълно бойно снаряжение моряците стъпили на безлюдната палуба и бавно, целите на щрек, се отправили към пристройката. Те стигнали до филистрините, в които още светело, погледнали през тях и се изправили пред ужасната гледка на една масова смърт. Около една дълга маса, отрупана с бутилки, чаши и чинии, лежали застинали в най-невероятни пози около двайсетина мъже. Десантчиците проникнали до каюткомпанията и отворили вратата. Ужасната смрад, произведена от алкохолните изпарения на хъркащите “мъртъвци” проникнала дори и през най-модерните и усъвършенствани противогази на морската пехота.

След скандалния случай, който сериозно навредил на нравствения престиж на българските моряци, сред ръководството на БМФ се чули гласове, изискващи строги наказания за разюздалия се екипаж на героична “Тракия”.

Малкото корабче се върнало в България и влязло в пристанището съвсем делнично. Нямамо тържества, цветя и речи по случай безпрецедентния му преход през морето. Но въпреки тихото завръщане, “Тракия” я очаквали. След като приключили обичайните формалности по пристигането и разтоварването, в салона на БМФ започнало едно от най-бурните събрания в историята на параходството. В него участвала цялата администрация и всички моряци, които в момента не били на път. “Тракийци” не успели дори да се видят с близките си. Те били откарани в салона и наредени на първия ред. В залата ехтели справедливите упреци на изказващите се. Ругаели ги началници, партийни и комсомолски секретари и знатни моряци-ударници.

След като свършили изказванията, събранието приело обща резолюция, осъждаща пияниците и настояваща за най-тежкото наказание, тъй като са изложили България пред великата Съветска страна.

Тук се налага да дам едно пояснение, защото с право ще се запитате защо е трябвало да се свикват събрания и приемат резолюции, когато ръководството е имало правото с един замах да уволни “тракийците” и да сложи добър и поучителен край на тази история.

Работата е там, че по времето, когато са се развивали тези събития, българите още не са били народ от мореплаватели. Днес из цялата страна има морски и яхт-клубове, хиляди хора изкарват съкратените курсова за навигатори и мечтаят като капитан Георгиев или Дончо и Юлия Папазови (вечна ѝ памет) да извършат с яхта, гумена лодка или сал собствена конструкция околосветско плаване. Два техникума и висше морско училище произвеждат всяка година професионално подготвени хора за търговския флот. Днес моряците с лопата да ги ринеш, а откакто дойде демокрацията, държавното параходство фалира, потънало в дългове, разпадна се и риболовният флот също потънал в дългове и стотици безработни моряци пълнят кафенетата на морските селища. Но в зората на социалистическата индустриализация страната ни е била селска и на морската професия се е гледало като на занимания за луди. Морското училище произвеждало кадри само за военния флот и е трябвало някой да се пенсионира или разболее, за да отиде в търговския. Ръководството на БМФ не е можело да си позволи лукса да уволни дори един моряк, тъй като не е имало с кого да го замени. Ето защо, след дълго умуване, то стигнало до гениалната идея да разформира екипажа на “Тракия”. Така сплотеният, но вреден колектив щял да изчезне, а всеки един от членовете му, попаднал сред другите екипажи, щял да бъде превъзпитан от тях.

Генералният директор на БМФ прочел присъдата пред смълчалото се събрание. Когато свършил, капитан Тост вдигнал ръка и се позовал на правото на последна дума. В президиума поспорили, но накрая решили да му дадат думата. Капитан Тост се изкачил на сцената, застанал зад катедрата до масата на президиума, прокашлял се над микрофона, от което гласът му не станал по-малко дрезгав и в типичния си лаконичен стил отсякъл: “Ако искате да направите петнадесет “Тракии” в БМФ, разформировайте ни!” После се обърнал и с изправената си офицерска походка, почти незабележимо залитащ, се отправил към изхода, а останалите “тракийци” последвали капитана си.

Какво е станало след тяхното излизане никой не знае, но присъдата така и останала само на книга.

Минали години. Върнали капитан Тост на далечните линии, защото се наложило да се носи тайно оръжие на африканските борци против империализма, после на латиноамериканските и така нататък, докато една сутрин, някъде по средата на Тихия или Атлантическия океан, капитанът не се събудил след поредния запой. Очаквал в главата му тутакси да се появи информация за мястото на кораба, силата на вълнението, баловете и посоката на вятъра и каква закуска му е приготвил готвача, но в главата му нямало нищо. Капитан Тост започнал да се облича с надеждата, че информацията ще закъснее, но тя така и не пристигнала.

Помощниците криво ляво докарали кораба до българско пристанище. Пенсioniрали капитана. Казват, че когато завинаги напуснал кораба, промълвил “Алкохолът забавя, но не забравя!”. Но според мен това е част от обширната митология за капитан Тост, тъй като, доколкото го познавах, той беше всичко друго, но не и моралист.

ЕПИЛОГ

Една слънчева есенна сутрин тръгнах да се разхождам във варненската морска градина. От централния ѝ вход стигнах до пейките, наредени преди брегът да се спусне стръмно надолу към плажа и откъдето се разкриваше великолепна гледка към залива. На една от пейките седеше възрастен мъж вперил поглед към хоризонта. В лицето му съзрях нещо познато. Вгледах се в него. Той усети погледа ми и извърна глава. Познахме се.

- Петьо – казах аз – това ти ли си?
- Помощник – каза той – това ти ли си?

Прегърнахме и заедно седнахме на пейката.

- Къде се загуби, бе човек – започна Петьо – другите ни колеги ги виждам от време на време, но теб не съм те срещал откакто слезе от корабите.

Обясних му, че съм живял в София, но вече съм се пенсиониран и см се върнал във Варна. Говорихме за здравето, за жените и децата, за малките пенсии и за старите приятели. Говорихме за тъгата ни по морето и колко е лошо да си пенсиониран и изхвърлен като старо корито на брега.

Попитах го:

- Петьо, пишеш ли още стихове?
- Да - отвърна той – дори издадох стихосбирка.

Бръкна в пликчето до него и извади една тънка книжка.

- Сам си я издадох. Не я продавам, защото вече никой не чете, особено поезия. Подарявам я на приятели. Сега ще ти я надпиша.

Отвори стихосбирката и отзад на първата страница написа “На незабравимия ми помощник!” и се подписа.

Взех книжката. На корицата имаше снимка на същия залив, който съзерцавахме и върху него с големи сини букви беше написано “Морска поезия от Петър Петров”

Страхотно заглавие, казах. После прочетох посвещението и се усмихнах:

- Петьо, някак двусмислено се получава. Някой ще помисли, че съм ти помагал в писането на стиховете.

- Е – засмя си той – ти нали си знаеш.

Запрелиствах стихосбирката. Повечето стихове ми бяха познати, но имаше и нови.

- Знаеш ли и аз съм се разписал за морето. Нещо като пътепис или като нищо.
- Браво – похвали ме Петьо – кога ще ми дадеш да го прочета.
- Скоро, малко ми остава да го довърша.

Зачетох се на посоки, хрумна ми нещо и го помолих:

- Петьо, ще ми позволиш ли да те цитирам?
- Разбира се, това ще е чест за мен. Цитирай! – великодушно си даде съгласието той.

Откъм залива задуха студен вятър. Петьо вдигна яката на якето си и предложи:

- Хайде да тръгваме. Вятърът вече не е за нас.

Тръгнахме към града и на раздяла си обещахме да се виждаме по-често.

Прибрах се вкъщи, седнах на компютъра и преписах последното стихотворение на поета. Най-после бях намерил как да завърша моята книжка.

БАЛКОН

от

Петър Петров

Влагата на всички океани
е събрана в колената ми
и студа и ветровете на моретата
кръста ми отдавна са сковали.
Аз лежа във шарения шезлонг
неподвижен,
като дървен идол на забравен бог,
целият обвит в одеала
като прашна мумия изхвърлена на слънце,
поради ремонт в музея.
На балкона слънцето огрява
трите живи същества -
мен и кацналите в две саксии
две цветя.
Аз самият се усещам цвете
с тяло-стрък, пропито от вода,
тръпнещо от страх пред ветровете
и с ръце треперещи като листа.

Не, не мислете, че почивам
в дрямка старческа.

Балконът аз превърнах в мостик
на моя най-последен параход,
цветята разноцветни в код от флагове,
за мойто идване да съобщят
далеч зад хоризонта,
където най-подир ще пусна котва.

Но първо трябва да премина
последното измислено море
и бурите грижливо съчинени,
подводните скали и плитчините,
които сам създавам, за да бъде
по-дълъг пътя ми към бреговете,
където вечно ще остана.